

Christenen en klimaat

Opinieonderzoek I&O Research i.o.v. Nederlands
Dagblad en Groene Kerken

Colofon

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2022/213

Datum

oktober 2022

Opdrachtgever

Nederlands Dagblad
Groene Kerken

Auteurs

Asher van der Schelde
Charlotte van Miltenburg

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1 Duurzame opvattingen	8
1.1 Christelijke en algemene bevolking maakt zich zorgen om klimaat	8
1.2 Zorgen voor aarde ziet bijna iedereen als verantwoordelijkheid	9
1.3 Christenen vinden 'duurzaam leven' vaker belangrijk rest bevolking	10
1.4 Christen ziet sober leven vaker als deugd	11
1.5 Boeren genieten niet meer steun onder christenen	12
1.6 Christenen vaker voor duurdere vliegtickets	13
2 Duurzaam gedrag	14
2.1 Weinig verschillen naar vervoergebruik	14
2.2 Weinig verschillen qua koopgedrag	16
2.3 Christen is minder vaak vegetariër	16
3 Duurzaamheid en christelijk geloof	17
3.1 Religieuze diversiteit	17
3.2 Progressieve christen heeft meer klimaatzorgen dan behoudende	22
3.3 Rentmeesterschap is voor veel christenen belangrijk	23
3.4 Liefde en zorg voor schepping zijn belangrijke waarden in leven	24
3.5 Duurzaamheid komt ruimer aan bod in protestantse kerk	27
3.6 'Groene acties' zelden via kerk	30
4 Politiek en duurzaamheid	31
4.1 Circa helft christenen kiest voor confessionele partij	31
4.2 Klimaatbezorgde christen kiest vaak voor ChristenUnie	32
4.3 Stemkeuze christenen minder vaak bepaald door klimaatverandering	33
5 Verdiepende analyses	35
5.1 Geloof verzwakt verband tussen opleidingsniveau en klimaatzorgen	35
5.2 Christenen met klimaatvrees vinden hoop in geloof	36
5.3 Christenen vullen 'sober leven' anders in dan algemene bevolking	37
6 Onderzoeksverantwoording	38

Samenvatting

In opdracht van het Nederlands Dagblad en het initiatief Groene Kerken heeft I&O Research een opinieonderzoek uitgevoerd onder Nederlandse christenen over duurzaamheid, klimaat en natuur. Het doel van het onderzoek was om een beeld te schetsen van de ‘groene’ opvattingen en gedragingen van de christelijke bevolking in Nederland en deze te kunnen vergelijken met de algemene Nederlandse bevolking.

Aanpak en verantwoording

Er is gebruik gemaakt van een tweetal steekproeven van netto circa 1.000 respondenten. De eerste groep bestaat uit christelijke Nederlanders (n=1.051). In dit onderzoek zijn dat mensen die zichzelf beschouwen als *actieve christenen*. Vijftien procent van deze christelijke respondenten is geen lid van een kerkgenootschap. De actief christelijke steekproef is gewogen op de kenmerken geslacht, leeftijd en opleidingsniveau¹. Op deze kenmerken is deze steekproef daarmee representatief voor de christelijk Nederlandse bevolking.

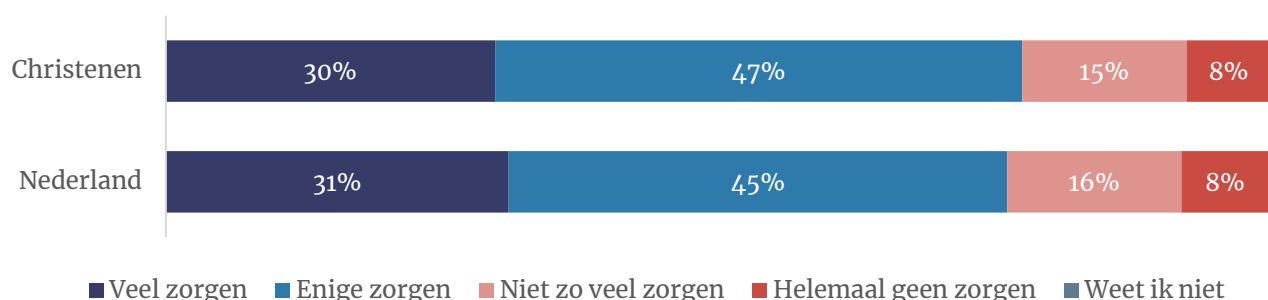
De tweede groep is een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking (n=995). Voor deze groep is de data representatief voor de kenmerkengeslacht, leeftijd, opleidingsniveau, regio en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2021.

Klimaatzorgen christelijk Nederland op gelijke tred met de rest van de bevolking

Driekwart (76%) van de Nederlanders geeft aan zich zorgen te maken over het klimaat. Van de christelijke Nederlanders geeft 77 procent aan zich zorgen te maken over het klimaat. De mate van zorg van de christelijke bevolking verschilt dus niet van de algemene bevolking.

In een ander [onderzoek](#), dat I&O in dezelfde periode uitvoerde voor Binnenlands Bestuur, gaf 72 procent van de Nederlandse bevolking aan zich veel of enige zorgen te maken. In dit onderzoek stelden we deze vraag na de gedragsvragen. Het is aannemelijk dat deze gedragsvragen de zorgen over klimaat iets hebben doen toenemen. De 76 procent in dit onderzoek is daarom waarschijnlijk een heel lichte overschatting.

Figuur 0.1: In hoeverre maakt u zich zorgen over de uitstoot van broeikasgassen (onder andere CO2), klimaatverandering en de effecten daarvan voor het milieu?

¹ Op basis van gegevens CBS, zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2020/religie-in-nederland/3-religieuze-betrokkenheid-naar-achtergrondkenmerken>

Christenen verbinden soms wel andere conclusies aan deze klimaatzorgen. Een opvallend verschil is dat christenen met klimaatzorgen zelden aangeven het niet verstandig vinden om kinderen te krijgen met oog op klimaatverandering (13% van de christenen met veel klimaatzorgen vinden dit), terwijl dit onder de algemene bevolking met veel klimaatzorgen twee keer zo vaak (26%) voorkomt.

Op de meeste aspecten verschillen christenen echter niet of nauwelijks van de rest van de bevolking als het gaat om duurzame opvattingen en gedragingen.

Christen vindt soberheid belangrijk, maar leeft niet per se soberder

Christenen geven vaker dan de algemene bevolking aan dat zij 'duurzaam leven' en 'soberheid' belangrijk vinden. Zes op tien (60%) christenen vinden duurzaam leven belangrijk, tegenover 54 procent van de algemene bevolking. Daarbij ziet een derde (34%) van de christenen sober leven als een belangrijke deugd tegenover 22 procent van de algemene bevolking.

Toch is het niet zo dat christenen per definitie een soberder leven leiden dan de algemene bevolking. Zo eten christenen meer vlees (62% minstens vier keer per week, tegenover 52% algemene bevolking) en verschillen ze niet van de algemene bevolking als het gaat om het verduurzamen van het eigen huis. Daar staat tegenover dat de gemiddelde christen beduidend minder vliegt en meer groente en fruit koopt uit eigen regio.

Rentmeesterschap speelt belangrijke rol voor veel christenen

Aan de christelijke stelden we ook de volgende open vraag: "Als u het zelf zou moeten omschrijven, op welke manier speelt uw geloof een rol in de manier waarop u naar duurzaamheid, duurzaam leven en natuur kijkt?" Vier op tien (38%) stelden dat hun geloof geen rol speelt in de manier waarop zij naar duurzaamheid kijken. Tien procent geeft geen antwoord.

De gegeven antwoorden gaven een eenduidig beeld. Veel christenen beschouwen duurzaamheid als een integraal onderdeel van hun geloof. De overgrote meerderheid van de antwoorden heeft betrekking op **rentmeesterschap**. Zij die dit belangrijk achten geloven dat de aarde door God 'in bruikleen' is gegeven, en dat mensen daarom de verantwoordelijkheid hebben om hier goed voor te zorgen en zuinig op te zijn. Hieronder enkele citaten ter illustratie:

- *"We zijn aangewezen bij de schepping van de aarde als bewaarders daarvan. Dat is een opdracht vanuit het geloof. En daar bakken we weinig van in het rijke westen."*
- *"Wij hebben de aarde in beheer gekregen en tot nu toe zijn we een slechte beheerder."*
- *"Ik probeer als rentmeester goed met de schepping van God om te gaan"*

Ook het begrip **naasteliefde** komt veelvuldig (soms expliciet, soms impliciet) naar voren:

- *"Dat we zuinig moeten zijn met Gods schepping. Om een "goede "aarde door te geven aan de kinderen."*
- *"Heb je naaste lief als jezelf en daar hoort ook de leefomgeving bij."*

Een klein deel van de christelijke respondenten kijkt anders naar de materie. Zij zijn van mening dat God almachtig is en wij als mensen niet of nauwelijks invloed hebben op zaken als

klimaatverandering. Met andere woorden: door hun christelijk geloof voelen zij minder de behoefte zich bezig te houden met thema's als duurzaamheid.

“Ik geloof dat God in alles is en dat wij daar maar zeer weinig of geen invloed op hebben. Natuurrampen en klimaat zijn nauwelijks of niet beïnvloedbaar. We kunnen ons er tegen wapenen door voorzorgsmaatregelen te nemen.”

Duurzaamheid speelt beperkte rol in stemkeuze

Bijna de helft (46%) van de christelijke Nederlandse bevolking zou, als er nu verkiezingen zouden zijn, kiezen voor een van de drie confessionele partijen: ChristenUnie (18%), CDA (16%) en SGP (13%).

Christenen die zich veel of enige zorgen maken over klimaatverandering stemmen vaak op ChristenUnie (22% stemt CU), terwijl christenen die deze zorgen niet delen dit veel minder vaak doen (6% stemt CU). SGP is vooral populair onder christenen die zich niet zoveel of geen zorgen maken over het klimaat (18%). Ook PVV (14%) en BBB (14%) zijn relatief populair onder deze groep.

Opvallend is dat klimaatverandering voor christenen duidelijk minder vaak een belangrijke reden is om op een partij te stemmen dan onder de algemene bevolking. Van de christenen noemt 17 procent dit als een van de belangrijkste onderwerpen tegenover 29 procent van de totale bevolking. Het belangrijkste onderwerp voor de christelijke bevolking is *normen en waarden*. Dit thema wordt door vier op tien christenen (41%) genoemd. Duidelijk meer dan de 27 procent onder de totale bevolking.

Christen voor wie klimaatverandering belangrijke rol speelt stemt vaker GroenLinks dan CU

Voor de overgrote meerderheid (83%) van de christenen speelt klimaatverandering geen belangrijke rol in hun stemkeuze. Onderstaande tabel laat zien dat christenen voor wie klimaatverandering wél een grote rol speelt vaker voor GroenLinks (26%) kiezen dan ChristenUnie (16%). De steun voor GroenLinks komt overeen met het percentage van de algemene bevolking voor wie klimaatverandering een grote rol speelt.

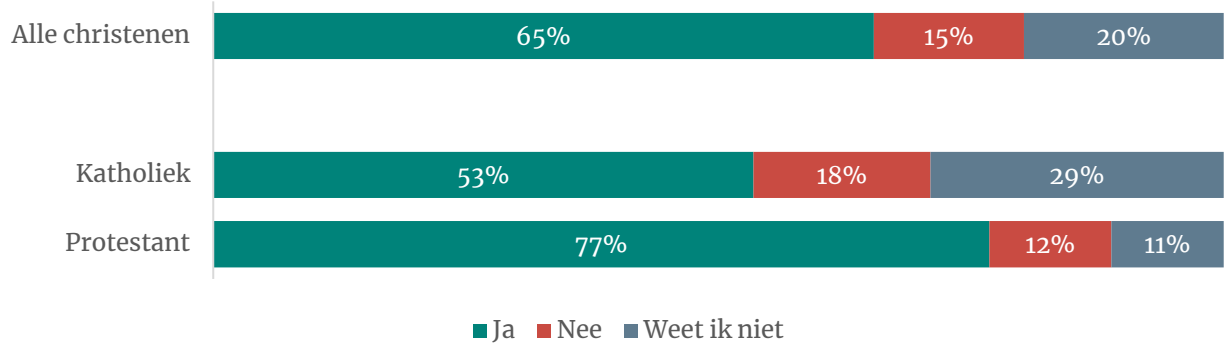
Duurzaamheid komt ruimer aan bod in protestantse kerk

De ruime meerderheid (65%) van de kerkgangers geeft aan dat er aandacht wordt gegeven aan thema's zoals duurzaamheid, milieu en klimaat in hun kerk. Protestantse kerken (77%) lijken zich hier meer op te richten dan katholieke kerken (53%). Over het algemeen zouden christenen liever willen dat er meer dan minder aandacht zou worden besteed aan duurzaamheid in hun kerk.

Figuur 0.2: Wordt er in uw kerk aandacht gegeven aan thema's zoals duurzaamheid, milieu en klimaat?

Basis: kerkleden (n=840)

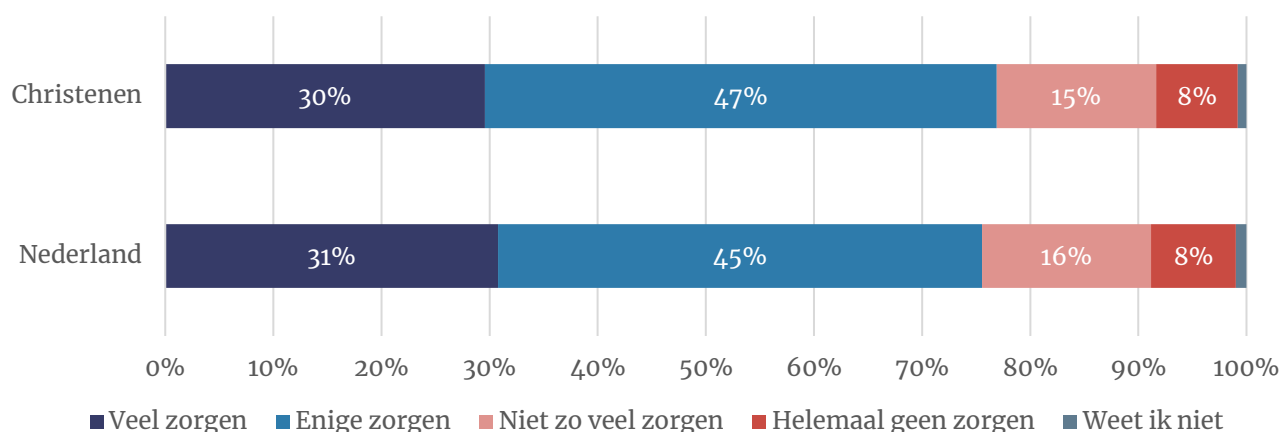
1 Duurzame opvattingen

1.1 Christelijke en algemene bevolking maakt zich zorgen om klimaat

In dit onderzoek geeft driekwart (76%) van de Nederlanders aan zich zorgen te maken over het klimaat. Van de christelijke Nederlanders geeft 77 procent aan zich zorgen te maken over het klimaat. De mate van zorg van de christelijke bevolking verschilt dus niet van de algemene bevolking.

Figuur 1.1- In hoeverre maakt u zich zorgen over de uitstoot van broeikasgassen (onder andere CO₂), klimaatverandering en de effecten daarvan voor het milieu?

Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051) en gehele algemene steekproef (n=995)

In een ander onderzoek, dat I&O in dezelfde periode uitvoerde voor Binnenlands Bestuur, gaf 72 procent van de Nederlandse bevolking aan zich veel of enige zorgen te maken. In dit onderzoek stelden we deze vraag na de gedragsvragen. Het is aannemelijk dat deze gedragsvragen de zorgen over klimaat iets hebben doen toenemen. De 76 procent in dit onderzoek is daarom waarschijnlijk een heel lichte overschatting.

1.2 Zorgen voor aarde ziet bijna iedereen als verantwoordelijkheid

De christelijke bevolking verschilt in opvatting niet van de algemene Nederlandse bevolking als het gaat om een zevental stellingen (zie figuur 1.2). Bijna iedereen (meer dan 90%) vindt het belangrijk dat er in hun eigen omgeving genoeg groen is, geniet erg van de natuur en ziet het als de verantwoordelijkheid van de mens om goed te zorgen voor de aarde. Zowel christenen als de algemene Nederlandse bevolking scharen zich hier achter.

Ruim een derde van beide steekproeven (34% christenen, 36% algemeen) wordt angstig als hij/zij denkt over de toekomst van de aarde. Iets meer dan een vijfde (23% christenen, 22% algemeen) is optimistisch over de toekomst van de aarde. Twee keer zoveel (44% christenen, 43% algemeen) mensen zijn het oneens met die stelling en zijn dus niet optimistisch.

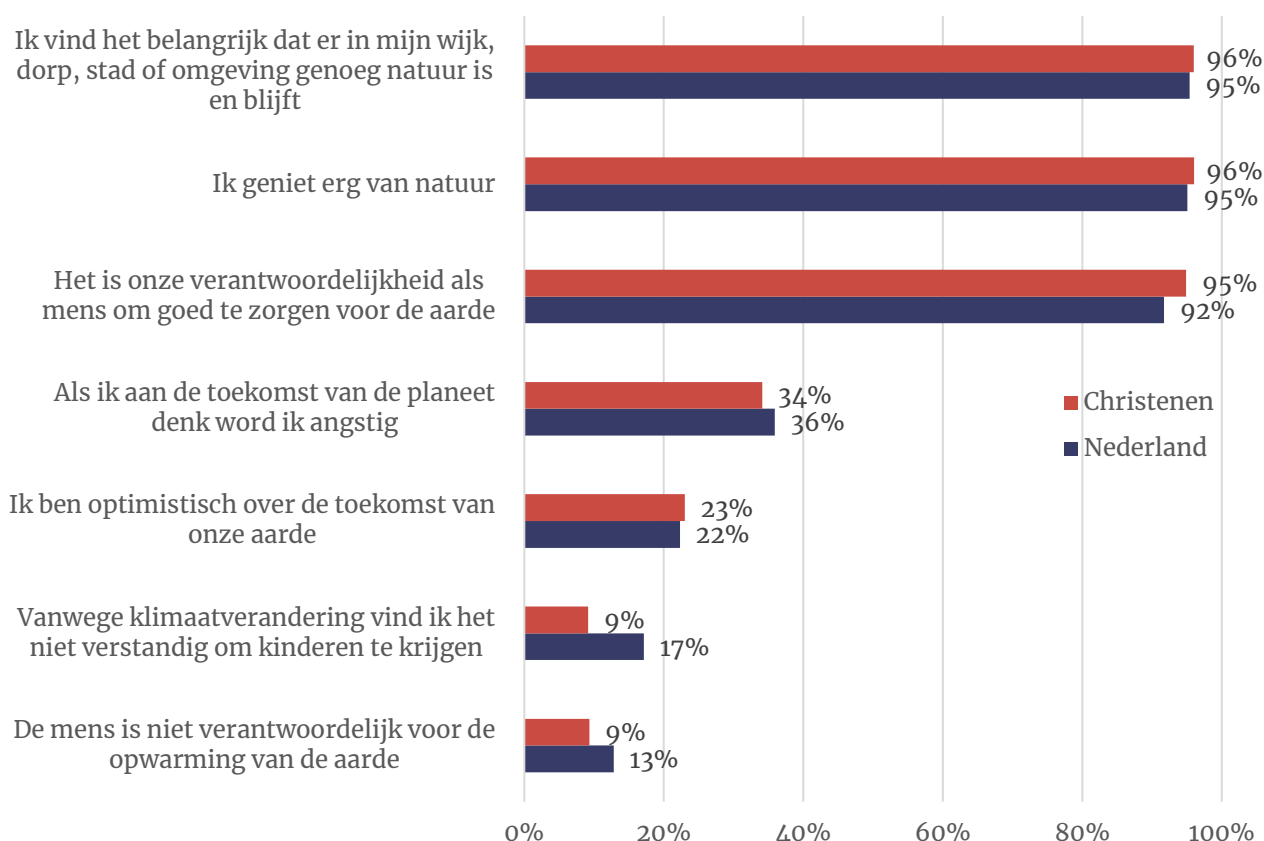
De gemiddelde Nederlander vindt vaker (17%) dan de gemiddelde christen (9%) dat het vanwege klimaatverandering onverstandig is om kinderen te krijgen.

Erg weinig mensen (9% christenen, 13% algemeen) denken dat de mens niet verantwoordelijk is voor de opwarming van de aarde.

Figuur 1.2: Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen?

Laten zien: % (helemaal) mee eens.

Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051) en gehele algemene steekproef (n=995)

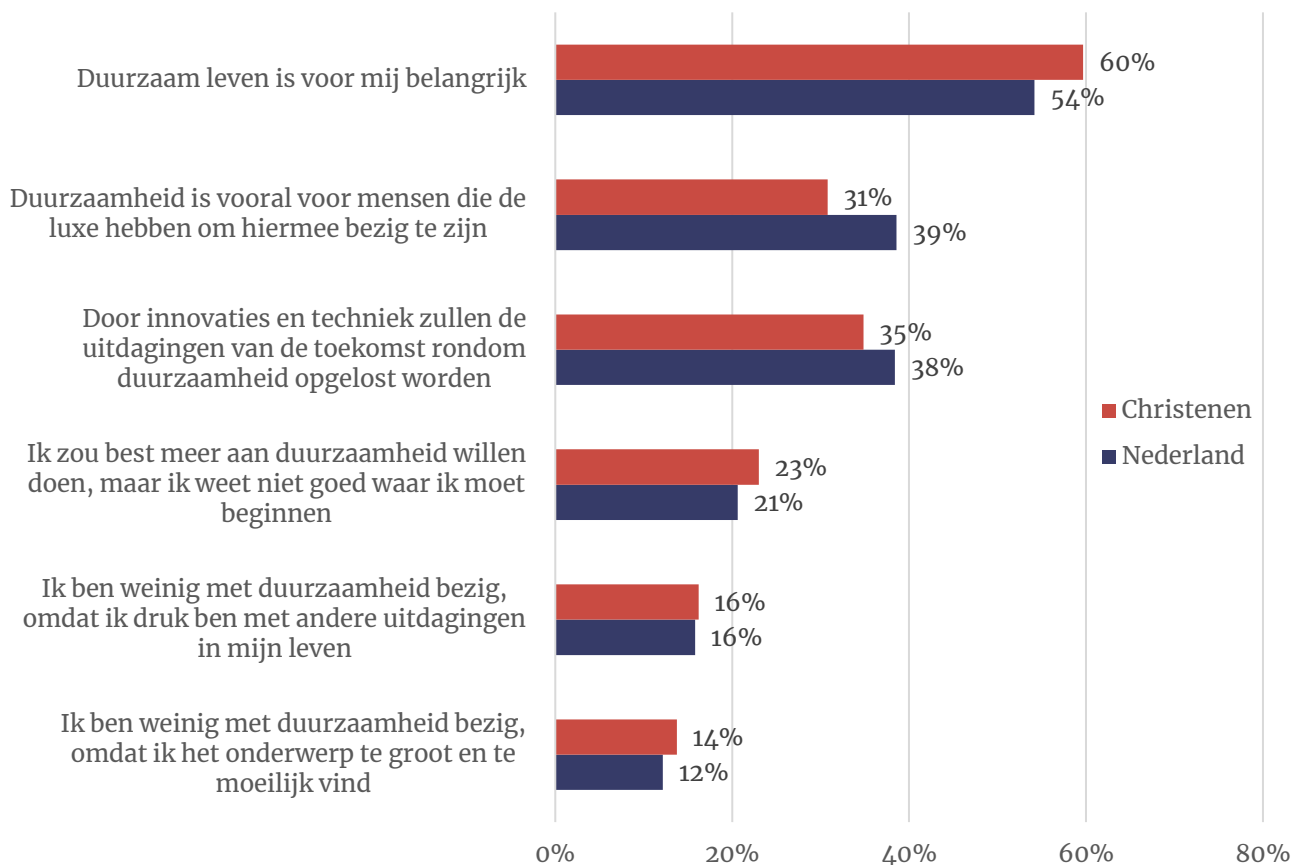
1.3 Christenen vinden 'duurzaam leven' vaker belangrijk rest bevolking

Zes op tien (60%) christenen geven aan dat duurzaam leven voor hen (heel) belangrijk is. Dat is net meer dan onder de algemene bevolking (54%). Christenen zijn dan ook minder vaak van mening dat duurzaamheid vooral iets is voor mensen die die luxe hebben om hiermee bezig te zijn (31% tegenover 39%).

Figuur 1.3: Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen?

Laten zien: % (helemaal) mee eens

Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051) en gehele algemene steekproef (n=995)

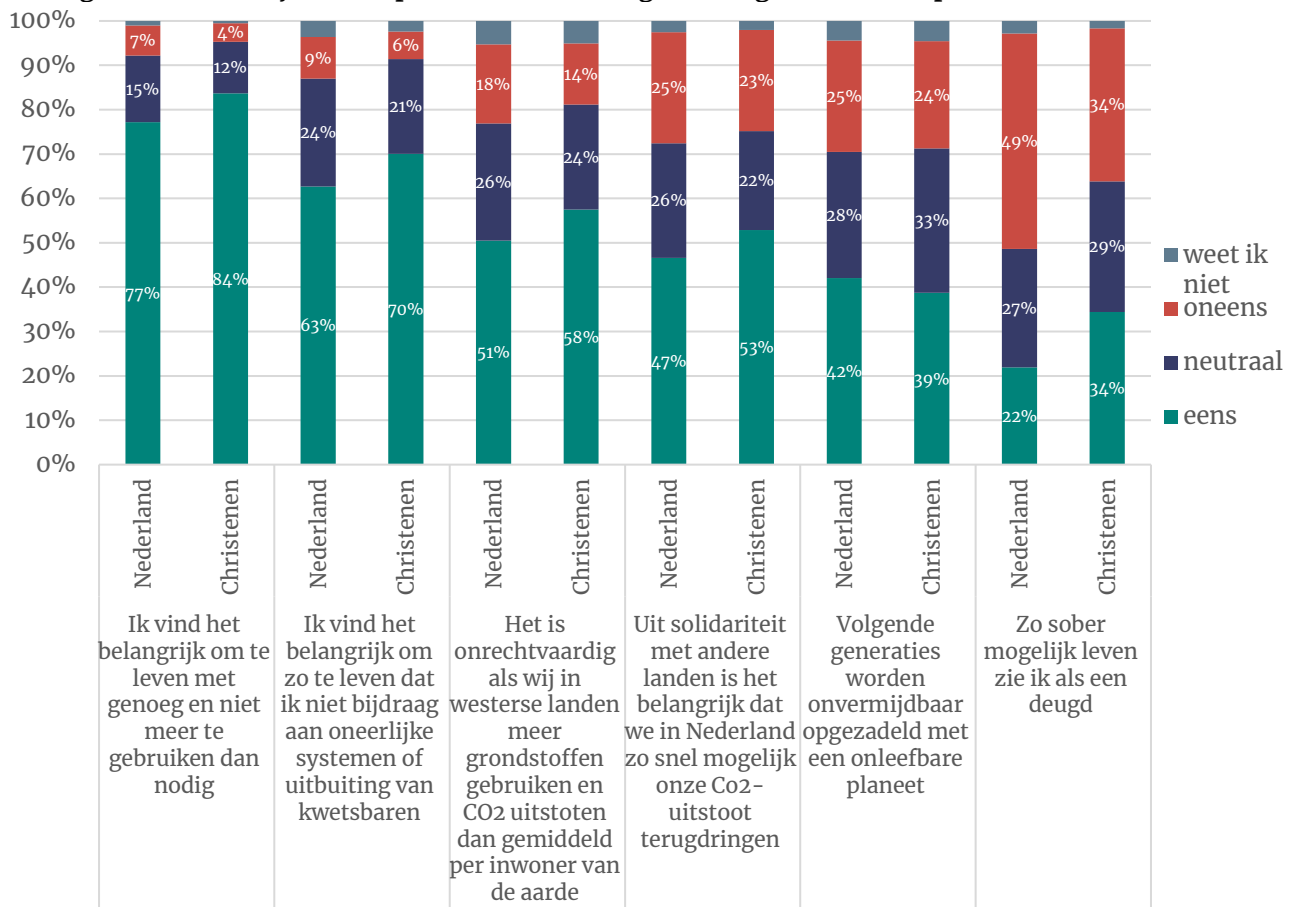
1.4 Christen ziet sober leven vaker als deugd

Onderstaande stellingen meten de attitudes ten opzichte van enkele Bijbelse begrippen met betrekking tot klimaat en duurzaamheid.

Twee stellingen ('belangrijk om te leven met genoeg en niet meer te gebruiken dan nodig' en 'zo sober mogelijk leven zie ik als deugd') die betrekking op **soberheid** worden vaker door christenen onderschreven dan door de algemene bevolking. Zo ziet een op drie (34%) christenen zo sober mogelijk leven als deugd tegenover 22 procent van de algemene bevolking.

De overige vier stellingen hebben betrekking op begrippen **naasteliefde** en **solidariteit** (met mensen in andere landen of toekomstige generaties). Over het algemeen hechten christenen hier meer waarde aan dan het algemeen Nederlands publiek. Zeven op tien (70%) christenen vinden het belangrijk om zo te leven dat ze niet bijdragen aan uitbuiting, dat is significant meer dan de algemene bevolking (63%). Ook vinden christenen het vaker oneerlijk dat westerse landen meer grondstoffen verbruiken en Co2 uitstoten dan andere landen (58% om 51%). Ongeveer de helft (53% christenen, 47% algemene bevolking) vindt dan ook dat onze uitstoot zo snel mogelijk moeten verlagen uit solidariteit. Christenen denken niet vaker dan de algemene bevolking dat de aarde onleefbaar wordt voor toekomstige generaties (39% om 42%).

Figuur 1.4: Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen?
Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051) en gehele algemene steekproef (n=995)

1.5 Boeren genieten niet meer steun onder christenen

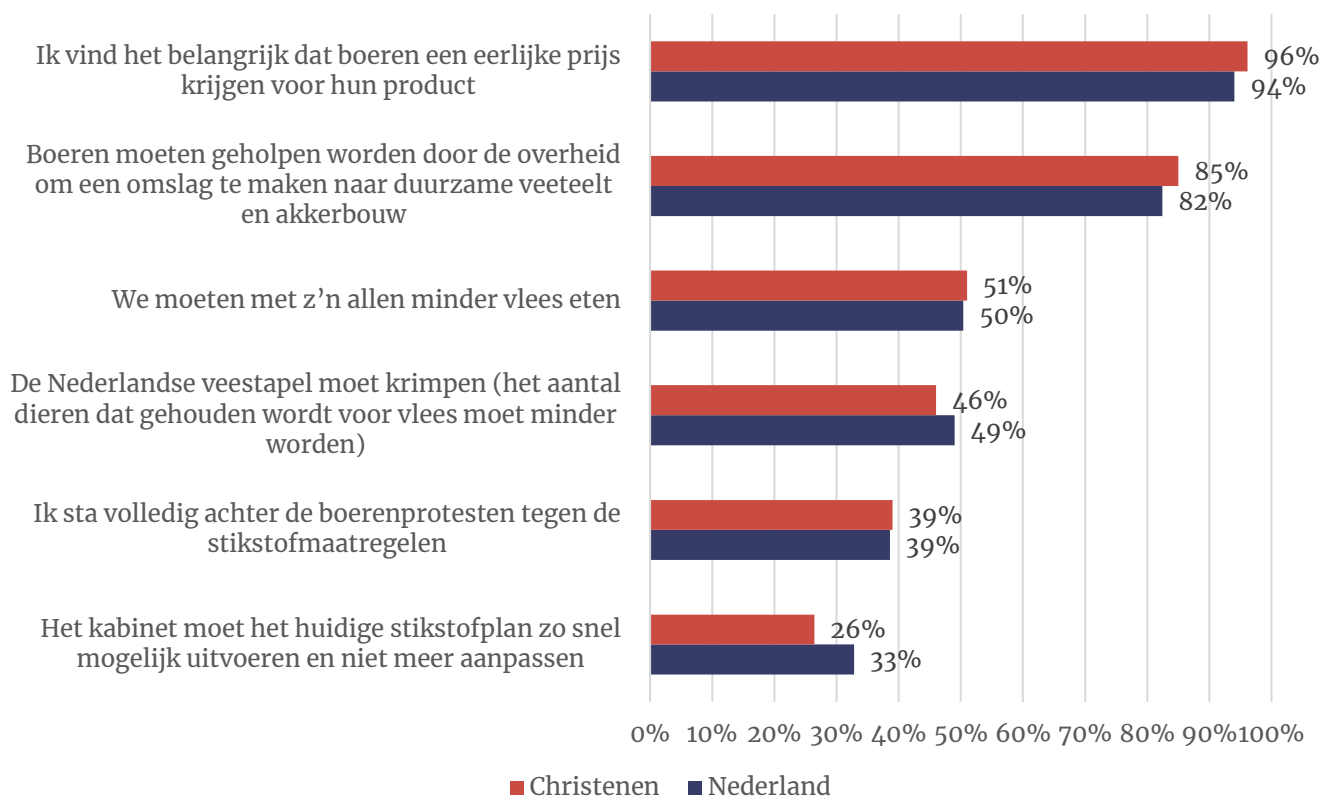
Deze paragraaf gaat in op opvattingen ten opzichte van de landbouwsector en stikstofproblematiek. Opnieuw zien we dat de opvattingen van christenen niet significant afwijken van de algemene bevolking, behalve bij de stelling over het uitvoeren van het stikstofplan. Een kwart van de christelijke bevolking (26%) vindt dat het huidige stikstofplan² zo snel mogelijk moet worden uitgevoerd. Dit aandeel ligt hoger (33%) onder de algehele bevolking.

Bijna iedereen (94-96%) onderschrijft dat boeren 'een eerlijke prijs moeten krijgen voor hun product'. Ook is er ruime steun voor de tweede stelling ('boeren moeten geholpen worden door de overheid om omslag te maken').

De mening over de veestapel is verdeeld: precies de helft van de christelijke en algemene bevolking vindt dat we minder vlees moeten eten. Ook zegt ongeveer de helft dat de veestapel moet krimpen (46-49%).

Vier op tien Nederlanders (39%) staat nu volledig achter de boerenprotesten. Dit deel is stabiel ten opzichte van [juli 2022](#). Onder christenen is die steun net zo groot (39%).

Figuur 1.5: Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen?
Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051) en gehele algemene steekproef (995)

² Het veldwerk liep voordat het stikstofplan werd aangepast na bemiddeling van Johan Remkes. De volgende uitleg werd aan respondenten gegeven m.b.t. het plan: "In delen van Nederland moet de stikstofuitstoot fors worden verlaagd waardoor boeren in deze gebieden hun veestapel fors moeten laten krimpen of uitgekocht worden."

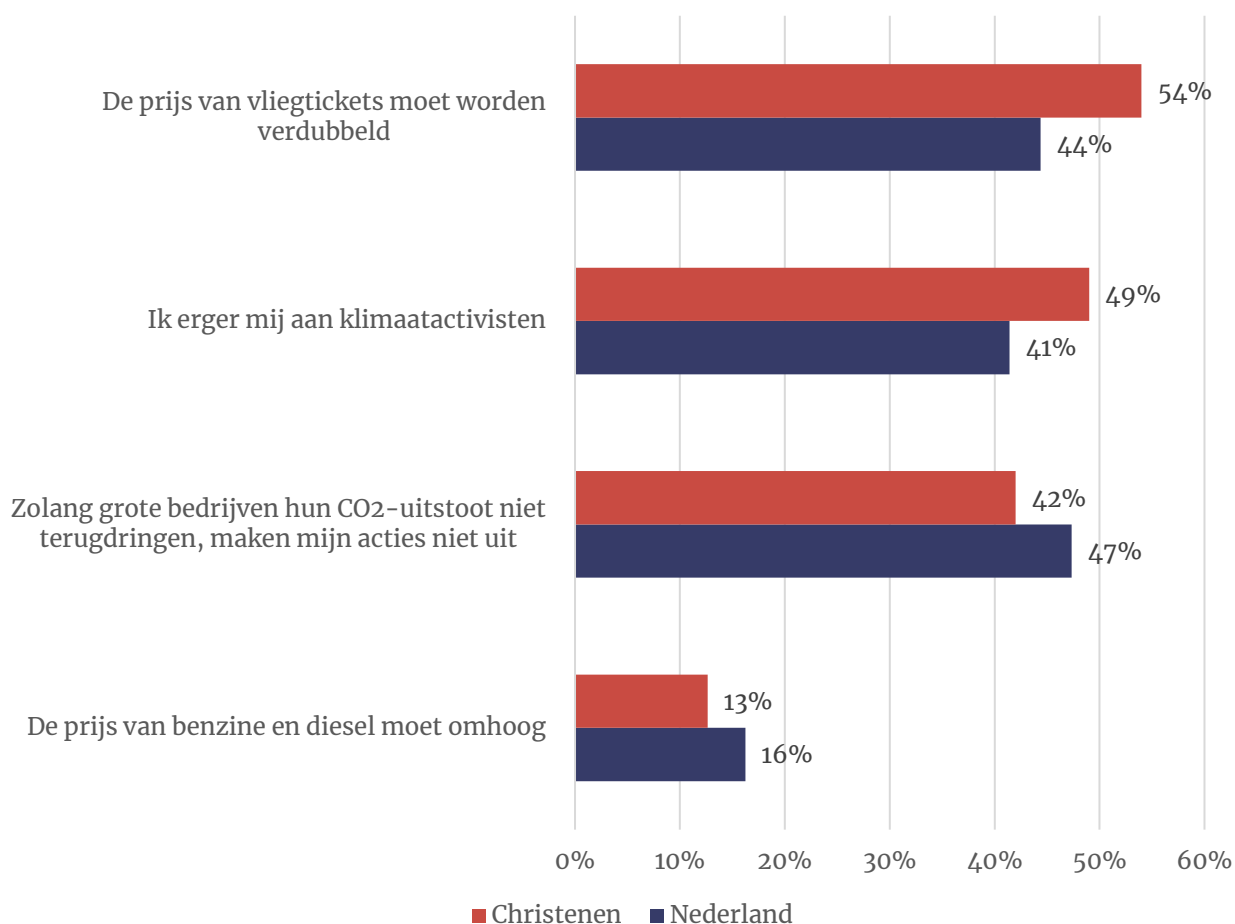
1.6 Christenen vaker voor duurdere vliegtickets

De helft van de christenen (52%) is van mening dat de prijs van vliegtickets moeten worden verdubbeld. Onder de algehele bevolking is dat 44 procent. Daarentegen zijn minderheden van zowel de algemene (16%) als christelijke bevolking (13%) voor duurdere benzine en diesel.

Christenen hebben vaker dan Nederlanders het idee dat uit eigen acties wel degelijk uitmaken, ook als grote bedrijven hun eigen uitstoot niet terugdringen. (42 om 47% is het eens met de stelling 'zolang grote bedrijven hun CO2 uitstoot niet terugdringen, maken mijn acties niet uit')

De helft van de Nederlandse christenen (49%) geeft aan zich te ergeren aan klimaatactivisten. Meer dan de algemene bevolking (41%).

Figuur 1.6: Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen?
Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051) en gehele algemene steekproef (995)

2 Duurzaam gedrag

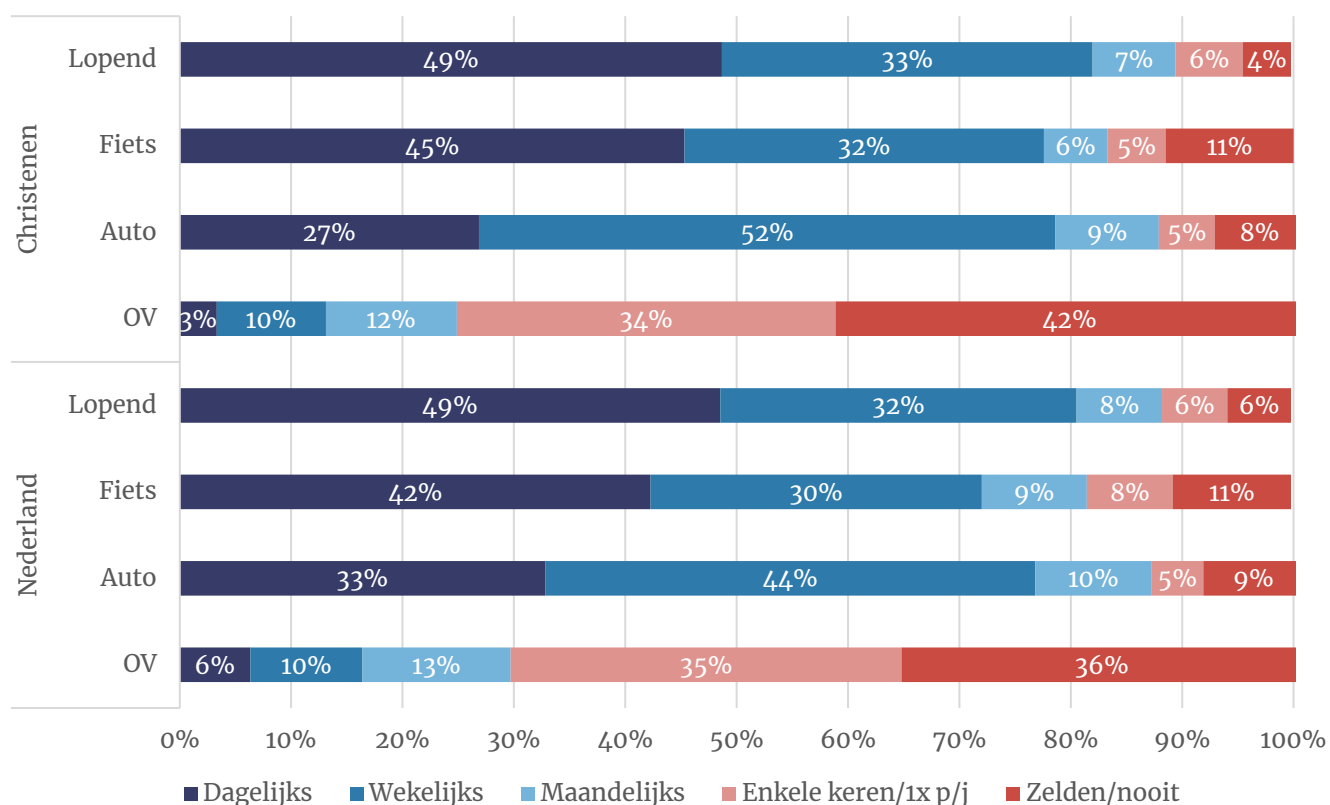
In dit tweede hoofdstuk bekijken we op welke manier christenen en de algemene Nederlandse bevolking bezig zijn met duurzaamheid. Het gaat dan om vervoergebruik, duurzaam koopgedrag, vlees eten en verduurzaming van het huis.

2.1 Weinig verschillen naar vervoergebruik

Christenen verschillen weinig van de algemene bevolking als het gaat om hoe vaak men loopt of fietst. Wel maken christenen iets minder gebruik van het openbaar vervoer.

Figuur 2.1: Kunt u aangeven hoe vaak u onderstaande vervoermiddelen gebruikt?

Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051) en gehele algemene steekproef (n=995)

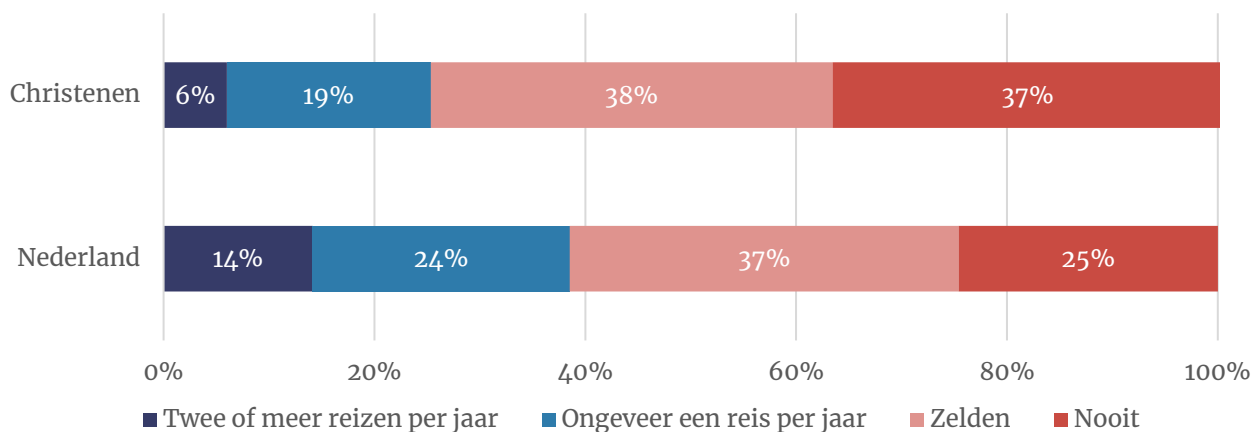

Christen vliegt minder vaak

Driekwart (75%) van de christenen zegt zelden of nooit met het vliegtuig te reizen. Dat is beduidend meer dan de algemene bevolking (62% zelden of nooit).

Figuur 2.2: Hoe vaak reist u normaal gesproken met het vliegtuig? Probeer dit in te schatten zonder dat corona een rol speelt. Een retourvlucht zien we hier als één reis.

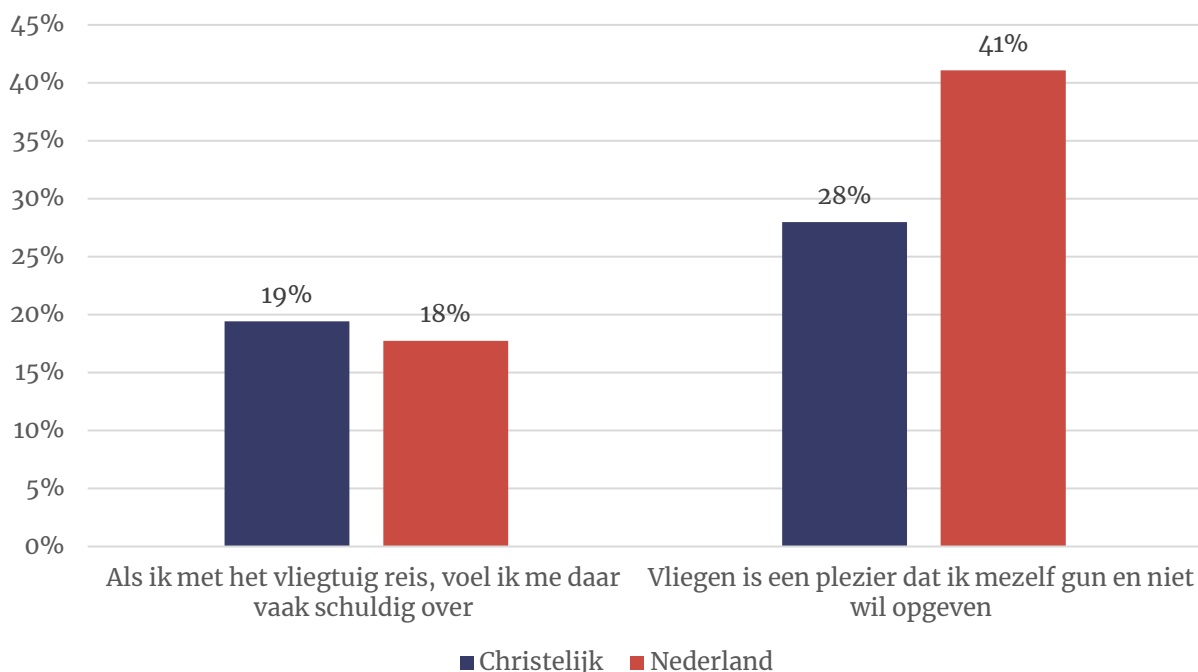
Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051) en gehele algemene steekproef (n=995)

Een vijfde van de Nederlanders (18%) die vliegen voelen zich daar vaak schuldig over. Onder christenen leeft dat gevoel net zo vaak (19%). Wel lijken christenen meer bereid om het vliegen op te geven. Zij zijn minder vaak van mening dat 'vliegen een plezier is dat ze niet willen opgeven' (28% om 41%).

Figuur 2.3: Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen?

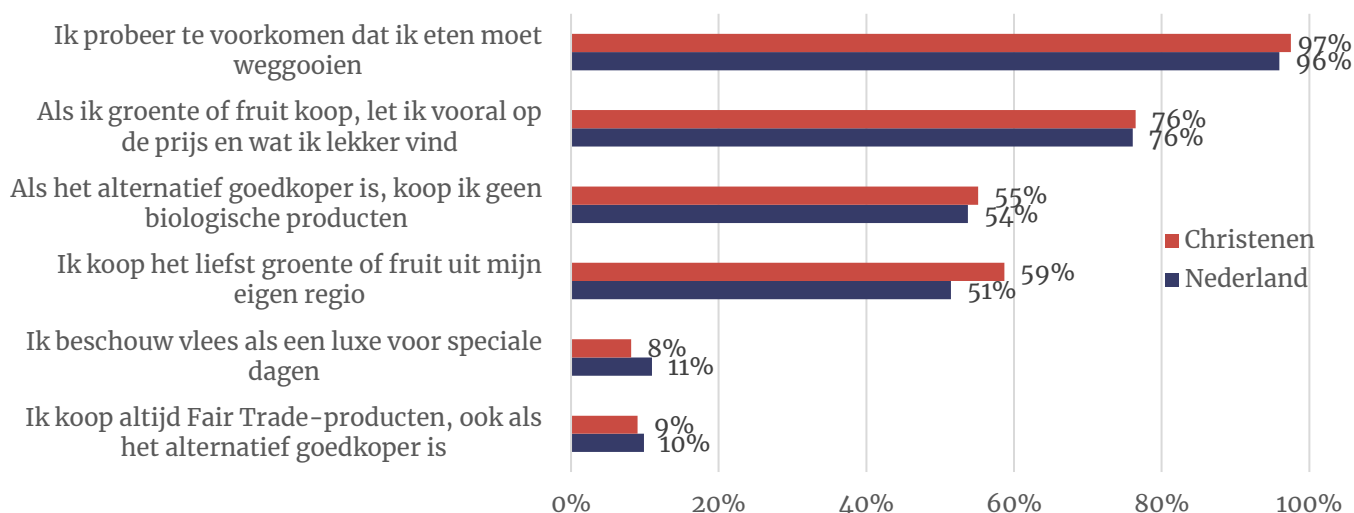
Basis: vliegt wel eens (christenen n=696, Nederland n=739)

2.2 Weinig verschillen qua koopgedrag

Onderstaande stellingen hebben betrekking op koopgewoonten omtrent voedsel. Er zijn nauwelijks verschillen waar te nemen tussen christelijke Nederlanders en de algemene Nederlandse bevolking. Het enige significante verschil is dat christelijke Nederlanders liever groente en fruit kopen uit eigen regio.

Figuur 2.4: Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen?
Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051) en gehele algemene steekproef (995)

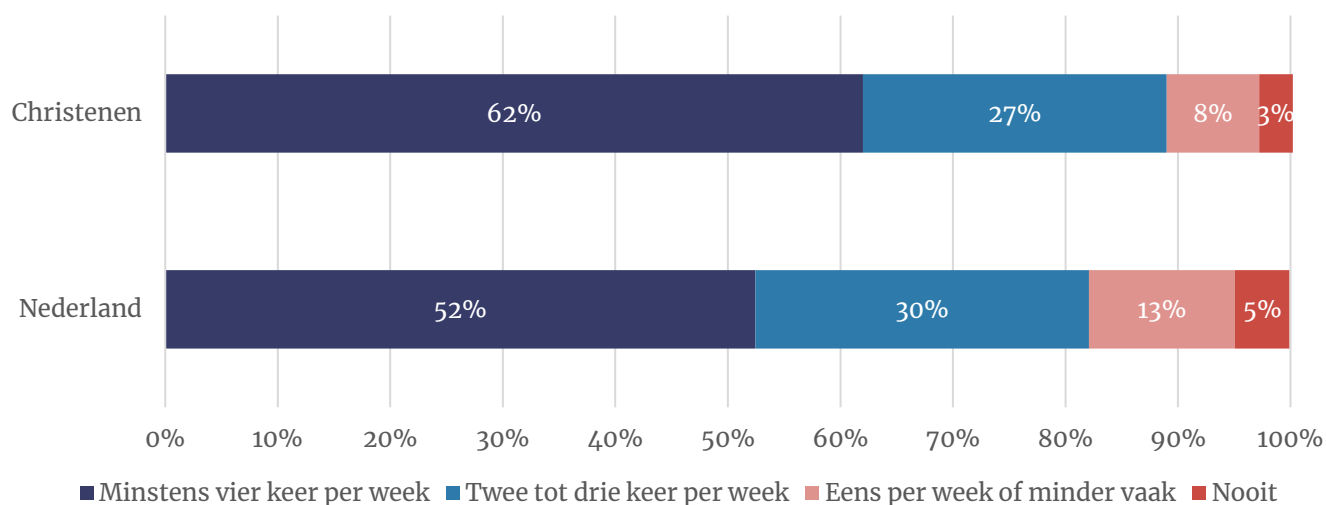

2.3 Christen is minder vaak vegetariër

Uit dit onderzoek blijkt dat circa vijf procent van de Nederlandse bevolking vegetariër is. Dat komt overeen met cijfers van [CBS](#). Christelijke Nederlanders zijn beduidend minder vaak vegetariër. Drie procent eet nooit vlees, terwijl 62 procent dit minstens vier keer per week doet. Onder de algehele bevolking geldt dit voor ongeveer de helft (52%).

Figuur 2.5: Hoe vaak eet u vlees?

Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051) en gehele algemene steekproef (995)

3 Duurzaamheid en christelijk geloof

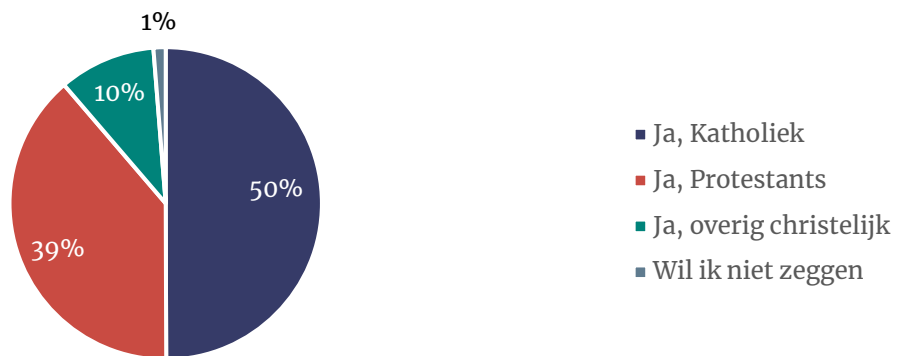
In dit hoofdstuk zoomen we dieper in op de groep christenen die meegedaan hebben aan het onderzoek. Op welke manier zijn christenen bezig met duurzaamheid? Zijn er verschillen tussen groepen christenen?

3.1 Religieuze diversiteit

Van de christelijke steekproef is de helft (50%) katholiek. Circa vier op tien (39%) zijn protestants. Tien procent ziet zichzelf als christen, maar behoort naar eigen zeggen niet bij een van deze subgroepen. Een procent van de steekproef zegt liever zijn of haar godsdienst niet. Aangezien dit deel eerder wel heeft aangegeven christelijk te zijn nemen wij hen wel mee in de analyse.

Figuur 3.1: Beschouw u zichzelf als actief gelovige?

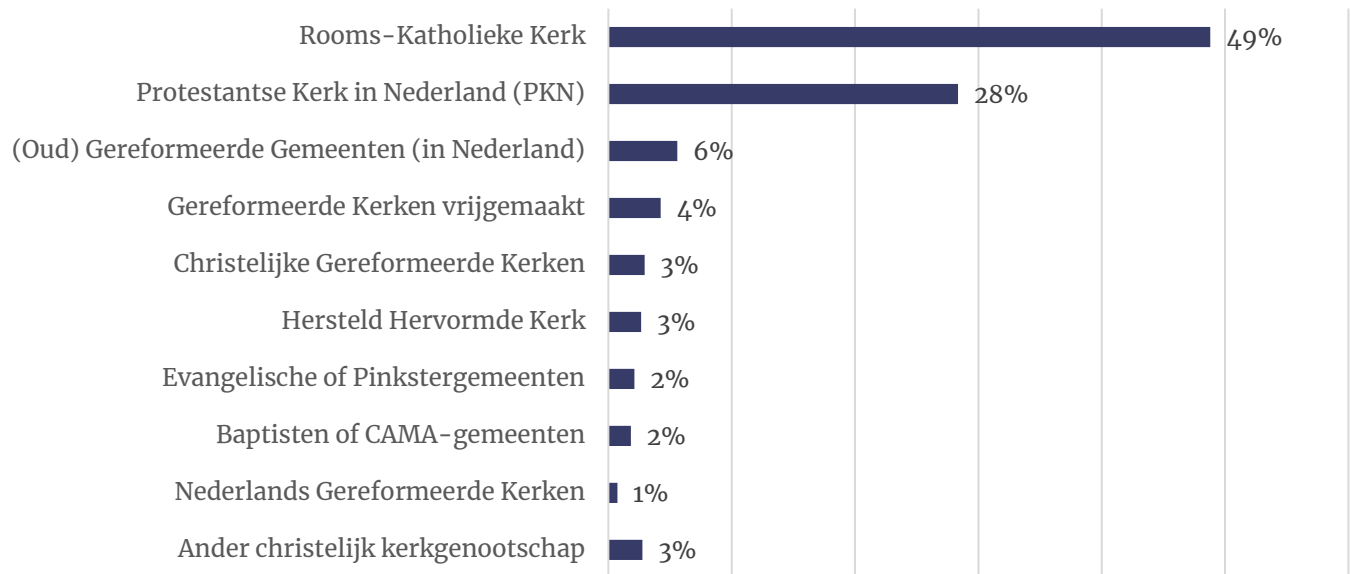
Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051)

Van de christelijke steekproef is 83 procent is lid van een kerk. De rest beschouwt zich wel als actief christen maar is dus geen kerklid. De helft (49%) van de kerkleden is lid van de Rooms-Katholieke Kerk. Vervolgens wordt de PKN (28%) het meest genoemd. De andere aangevinkte kerkgenootschappen zijn ook protestants, maar maken geen deel uit van de PKN.

Figuur 3.2: Tot welke stroming behoort de kerk waar u lid van bent?

Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051)

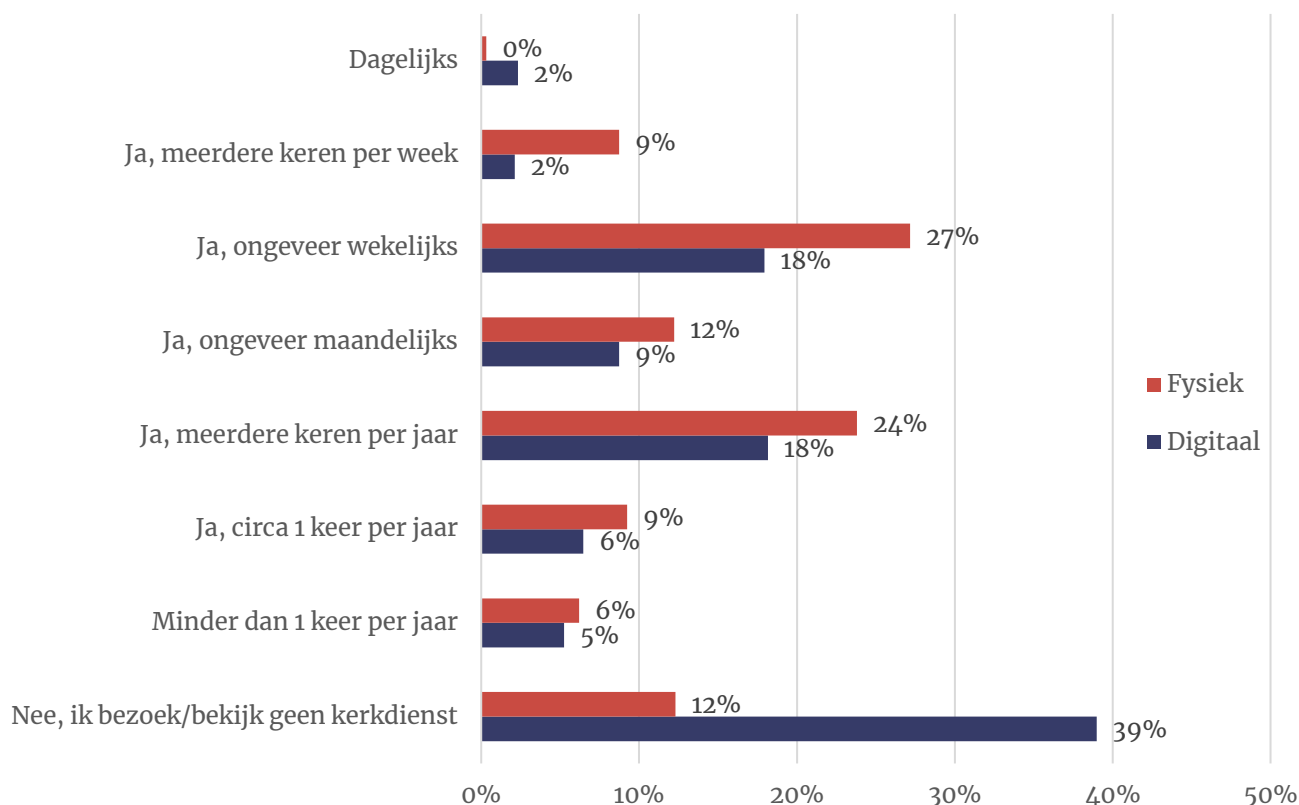

3.1.1 Kerkgang

Een overgrote meerderheid van de kerkleden gaat wel eens naar een fysieke dienst. Circa een op acht (12%) zegt dit nooit te doen. Meer dan een derde (36%) doet dit wekelijks of vaker.

Digitale diensten worden door een vijfde (20%) in ieder geval wekelijks bekeken. Vier op tien (39%) bekijken nooit een digitale dienst.

Figuur 3.3: Gaat u wel eens naar de kerk en zo ja, hoe vaak?
Kunt u deze vraag beantwoorden voor een fysieke kerk en voor een dienst/mis op internet of televisie? Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051)

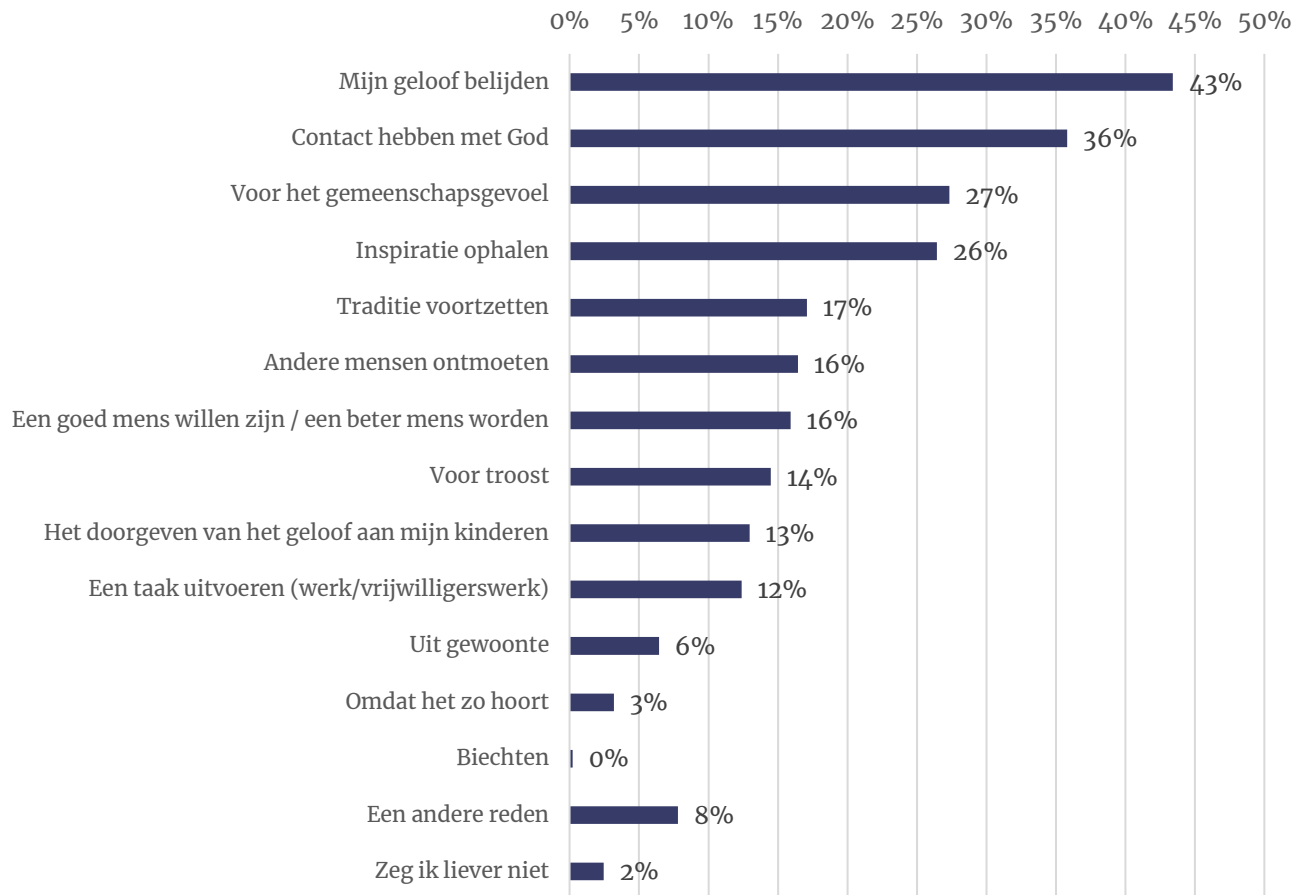

Geloof belijden en contact met God belangrijkste redenen voor kerkbezoek

Vier op tien (43%) kerkgangers bezoeken de kerk om hun geloof te belijden. Iets minder mensen (36%) geven aan dit te doen om contact te hebben met God. Ook gemeenschapsgevoel (27%) en inspiratie ophalen (26%) worden door meer dan een kwart genoemd.

Figuur 3.4: Wat is (wat zijn) voor u de belangrijkste reden(en) om naar de kerk te gaan?

Maximaal 3 antwoorden. Basis: gaat wel eens naar de kerk (n=917)

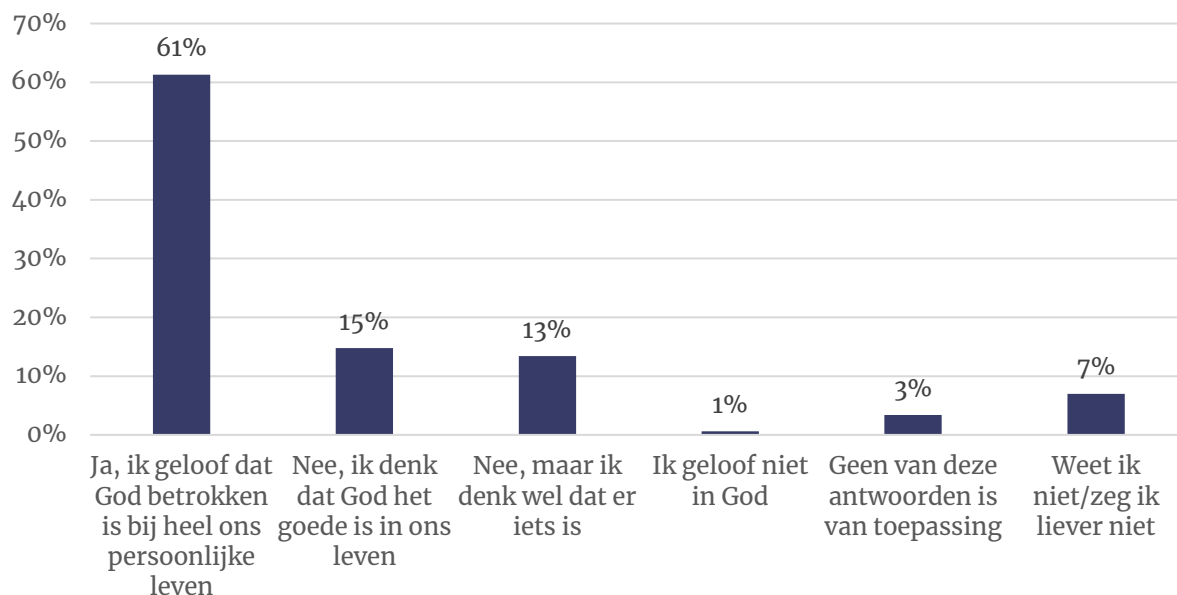

3.1.2 Godsbeleving

Zes op tien christenen geloven in een persoonlijke God die betrokken is bij hun leven. Vijftien procent denkt God het 'goede is in ons leven', terwijl 13 procent zegt niet in een persoonlijke God te geloven maar wel te denken dat er 'iets' is. Een procent van de Nederlandse christenen gelooft niet in God.

Figuur 3.5: Geloof u in een persoonlijke God? Zo ja, hoe?

Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051)

3.1.3 Ruim kwart ziet zichzelf als progressief christen

Weinig christenen zien zichzelf als heel progressief (5%) of heel behoudend (8%) christen. In totaal geeft 28 procent aan zichzelf als progressief te beschouwen en 34 procent als behoudend. De rest vindt zichzelf ertussenin (30%) zitten of weet het niet (8%).

Tabel 3.6: Waar zou u zichzelf indelen op de schaal van progressief tot behoudend christendom?

Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051)

Zelfidentificatie	%
Heel progressief	5%
Progressief	23%
Niet progressief, niet behoudend	30%
Behoudend	26%
Heel behoudend	8%
Weet ik niet	8%
Zeg ik liever niet	1%

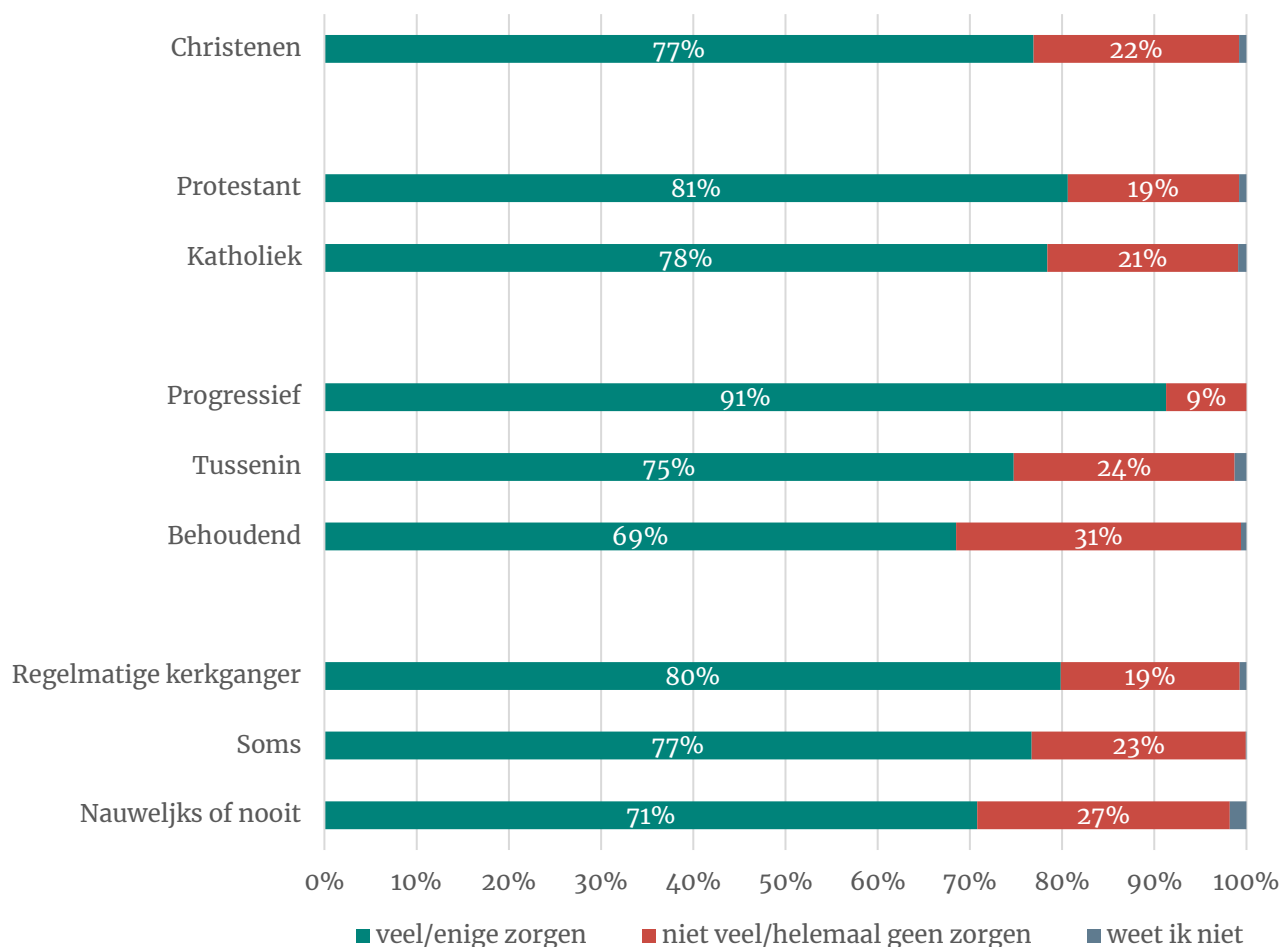
3.2 Progressieve christen heeft meer klimaatzorgen dan behoudende

Progressieve christenen maken zich bijna allemaal (91%) veel of enige zorgen over het klimaat. Voor behoudende christenen is dat beduidend minder het geval (69%), maar ook daar betreft dit nog een ruime meerderheid.

Tussen protestanten en katholieken is geen verschil waar te nemen. Regelmatige kerkgangers maken zich iets vaker zorgen dan christenen die nauwelijks of nooit de kerk gaan.

Figuur 3.7: In hoeverre maakt u zich zorgen over de uitstoot van broeikasgassen (onder andere CO₂), klimaatverandering en de effecten daarvan voor het milieu? (naar type christen)

Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051)

3.2.1 Progressieve christen gedraagt zich iets duurzamer

Uit figuur 3.7 blijkt dat christenen die zichzelf progressief noemen meer klimaatzorgen hebben dan behoudende christenen. Ook gedragen zij zich doorgaans iets duurzamer.

Behoudende christenen eten vaker vlees, kopen minder vaak Fair trade- en biologische producten en nemen minder deel aan 'groene acties'. Daar staat tegenover dat een op drie progressieven (35%) minstens eens per jaar vliegt, tegenover 16 procent van de behoudende christenen.

3.3 Rentmeesterschap is voor veel christenen belangrijk

Tegen het einde van de vragenlijst stelden we christenen de volgende vraag: “Als u het zelf zou moeten omschrijven, op welke manier speelt uw geloof een rol in de manier waarop u naar duurzaamheid, duurzaam leven en natuur kijkt?” Vier op tien (38%) stelden dat hun geloof geen rol speelt in de manier waarop zij naar duurzaamheid kijken. Tien procent geeft geen antwoord.

Uit de overige open antwoorden kwam een eenduidig beeld. Veel christenen beschouwen dit als een integraal onderdeel van hun geloof. De overgrote meerderheid van de antwoorden hebben betrekking op **rentmeesterschap**. Zij die dit belangrijk achten geloven dat de aarde door God ‘in bruikleen’ is gegeven, en dat mensen daarom de verantwoordelijkheid hebben om hier goed voor te zorgen en zuinig op te zijn. Hieronder enkele citaten ter illustratie:

“We zijn aangewezen bij de schepping van de aarde als bewaarders daarvan. Dat is een opdracht vanuit het geloof. En daar bakken we weinig van in het rijke westen.”

“Wij hebben de aarde in beheer gekregen en tot nu toe zijn we een slechte beheerder.”

“Ik probeer als rentmeester goed met de schepping van God om te gaan”

“God heeft ons een prachtige schepping gegeven. Wij zijn rentmeesters, mogen hiervan gebruik maken en zijn er dus verantwoordelijk voor dat we er goed voor zorgen en op de juiste manier mee omgaan.”

“Wij zijn rentmeester van de aarde en moeten er zuinig op zijn.”

Ook het begrip **naastenliefde** komt veelvuldig (soms expliciet, soms impliciet) naar voren:

“Dat we zuinig moeten zijn met Gods schepping. Om een “goede “aarde door te geven aan de kinderen.”

“Heb je naaste lief als jezelf en daar hoort ook de leefomgeving bij.”

“Wil een goed wereld doorgeven aan onze kinderen!”

“Wij dienen met respect om te gaan met onze medemens, met de natuur en alles wat deze aarde zo mooi maakt.”

Een zeer klein deel van de christelijke respondenten kijkt anders naar de materie. Zij zijn van mening dat omdat God almachtig is wij als mensen niet of nauwelijks invloed hebben op zaken als klimaatverandering. Met andere woorden: door hun christelijk geloof voelen zij minder noodzaak zich bezig te houden met thema's als duurzaamheid.

Ik geloof dat God in alles is en dat wij daar maar zeer weinig of geen invloed op hebben. Natuurrampen en klimaat zijn nauwelijks of niet beïnvloedbaar. We kunnen ons er tegen wapenen door voorzorgsmaatregelen te nemen.

De aarde is van God gegeven en ze bestaat zolang Hij dat wilt.

3.4 Liefde en zorg voor schepping zijn belangrijke waarden in leven

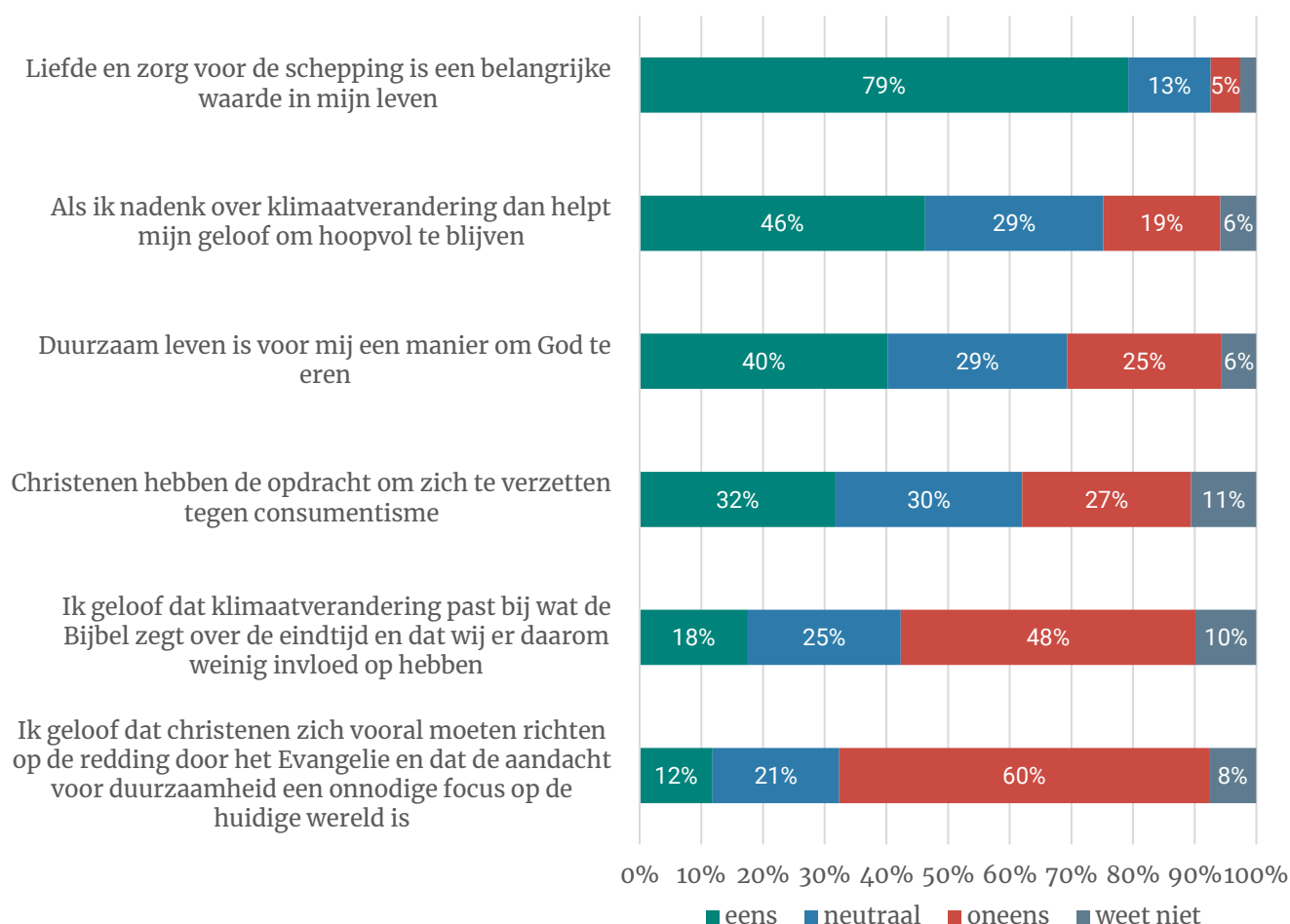
Voor vier op vijf (79%) christenen zijn liefde en zorg voor de schepping belangrijke waarden in hun leven. Bijna de helft (46%) geeft aan dat hun geloof helpt om hoopvol te blijven over klimaatverandering, slechts 19 procent is het hiermee oneens. Christenen zijn meer verdeeld over de stellingen ‘duurzaam leven is voor mij een manier om God te eren’ (40% eens, 25% oneens) en ‘christenen hebben de opdracht zich te verzetten tegen consumentisme’ (32% eens, 27% oneens).

Met de laatste twee stellingen zijn relatief weinig het eens. Een vijfde (18%) gelooft dat we weinig invloed hebben op klimaatverandering omdat het past bij wat de Bijbel zegt over de eindtijd. Van de conservatieve christenen onderschrijft 26 procent deze mening. Ook geldt dit voor 44 procent van de christenen die SGP stemmen.

Nog minder mensen (12%) onderstrepen dat ‘christenen zich vooral moeten richten op de redding door het Evangelie en dat aandacht voor duurzaamheid een onnodige focus op de huidige wereld is’. Een vijfde (21%) van de conservatieve christenen zijn het hiermee eens.

Figuur 3.8: In hoeverre bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen?

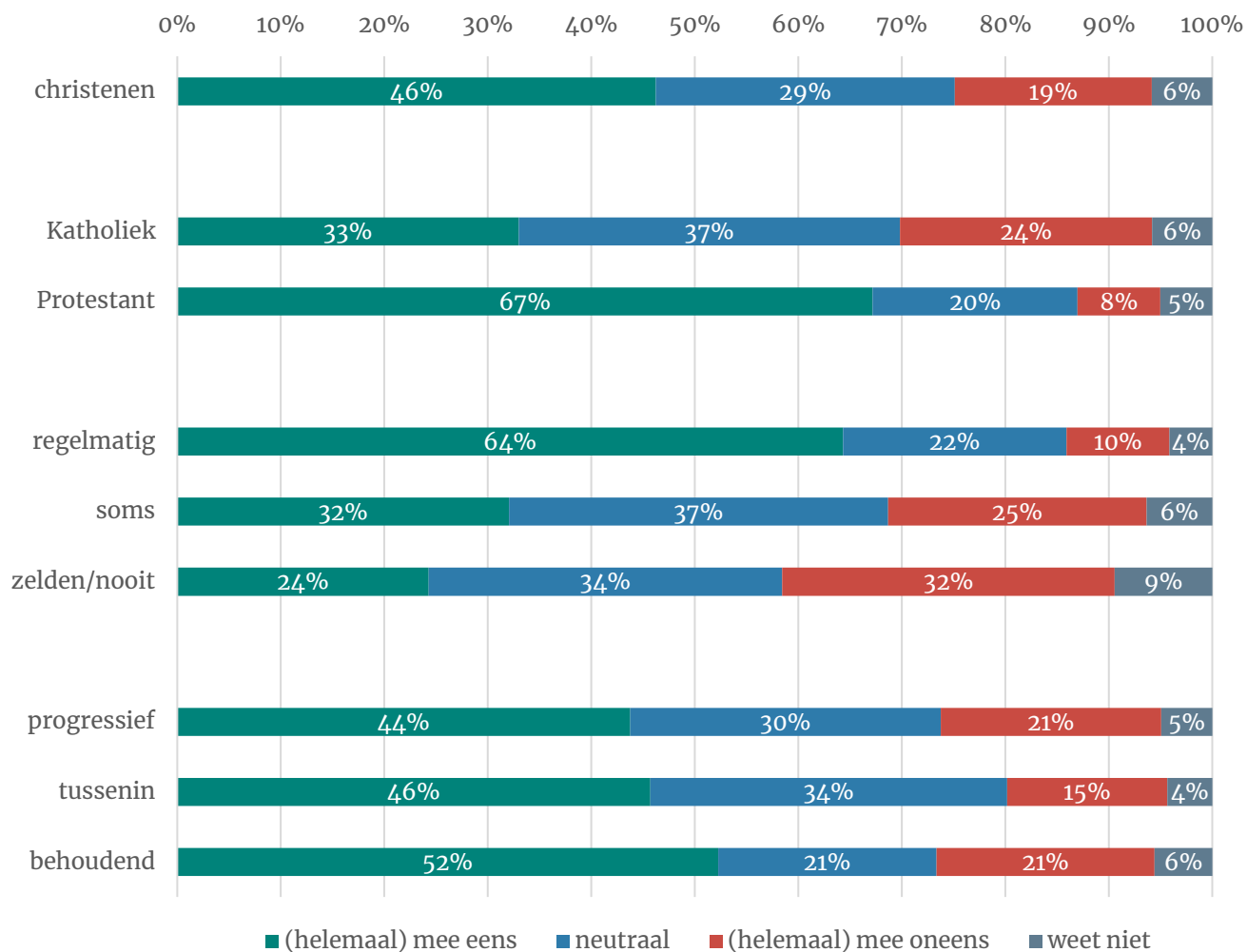
Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051)

3.4.1 Bij twee op drie protestanten helpt geloof hoopvol te blijven over klimaat

Eén stelling uit figuur 3.8 levert veel variatie op als we uitsplitsen naar type christen. Voor protestanten (67%) geldt veel vaker dat hun geloof helpt om hoopvol te blijven over klimaatverandering dan voor katholieken (33%). Datzelfde verschil zien we tussen regelmatige kerkgangers (64% eens) en christenen die zelden of nooit naar de kerk gaan (24% eens). Dat komt deels doordat katholieken minder vaak naar de kerk gaan dan protestanten. Tussen progressieve en behoudende christenen zijn de verschillen minder groot.

Figuur 3.9: Als ik nadenk over klimaatverandering dan helpt mijn geloof om hoopvol te blijven
Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051)

3.4.2 Kwart behoudende christenen denken dat klimaatverandering bij de eindtijd past

Een andere stelling uit figuur 3.8 “*ik geloof dat klimaatverandering past bij wat de Bijbel zegt over de eindtijd en dat wij er daarom weinig invloed op hebben*” wordt door de helft van de christenen (48%) met oneens beantwoord. Minder dan een vijfde (17%) is het wel eens met de stelling. We zien dat christenen die zichzelf behoudend noemen het vaker eens zijn met de stelling (26% eens, 36% oneens) dan progressieve christenen (11% eens, 67% oneens).

Christenen die deze stelling onderschrijven maken zich logischerwijs ook weinig zorgen om klimaatverandering. Zes op tien (59%) van deze groep zeggen zich niet zoveel of helemaal geen zorgen te maken.

Tot slot gedraagt deze groep zich doorgaans ook minder duurzaam. Ze eten bijvoorbeeld meer vlees, laten klimaatverandering niet meewegen bij hun stemkeuze en doen minder vaak aan ‘groene acties’³.

³ Voor een overzicht van deze acties, zie paragraaf 3.6

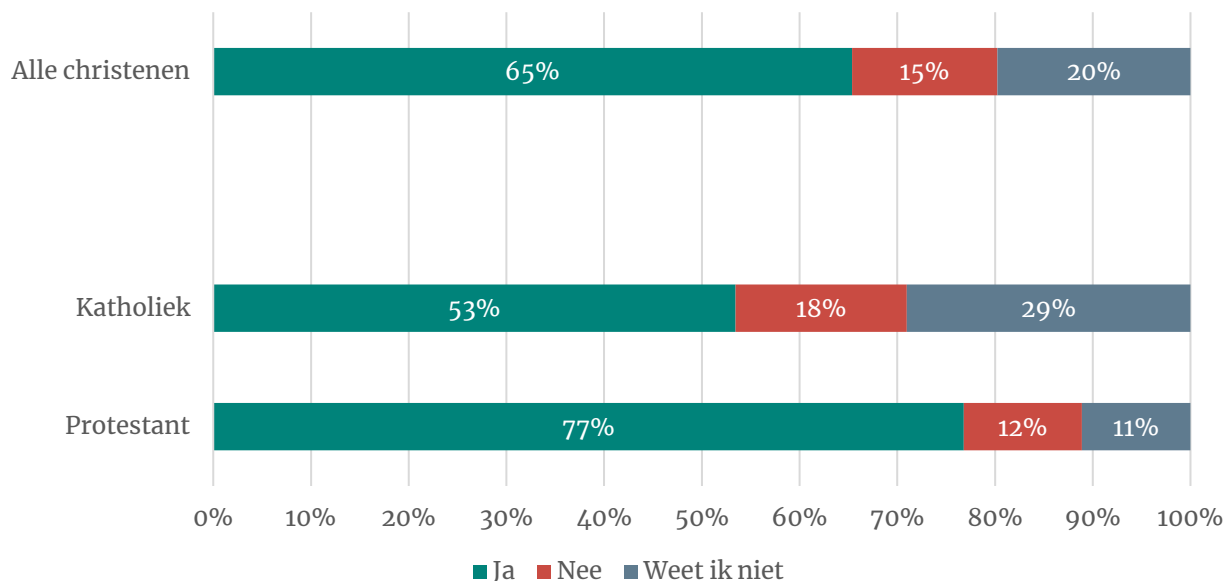

3.5 Duurzaamheid komt ruimer aan bod in protestantse kerk

De ruime meerderheid (65%) van de kerkgangers geeft aan dat er aandacht wordt gegeven aan thema's zoals duurzaamheid, milieu en klimaat in hun kerk. Protestantse kerken (77%) lijken zich hier meer op te richten dan katholieke kerken (53%).

Figuur 3.10: Wordt er in uw kerk aandacht gegeven aan thema's zoals duurzaamheid, milieu en klimaat?

Basis: kerkleden (n=840)

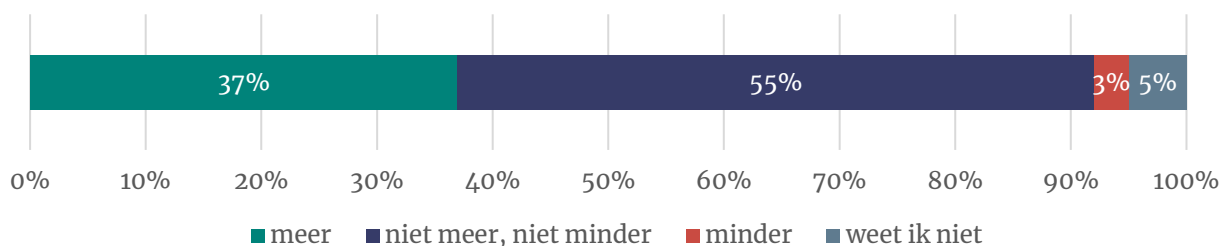

3.5.1 Kerkganger: liever meer dan minder aandacht voor groene thema's

De meeste kerkgangers (55%) van kerken waar aandacht wordt gegeven aan zogeheten 'groene' thema's (duurzaamheid, milieu en klimaat) zijn tevreden over de mate van aandacht. Een derde zou graag zien dat er meer aandacht zou worden geschonken aan deze thema's. Bijna niemand (3%) wil hier juist minder aandacht voor.

Figuur 3.11: Er wordt in uw kerk aandacht gegeven aan thema's zoals duurzaamheid, milieu en klimaat. Vindt u dat er in uw kerk meer of minder aandacht moet worden gegeven aan deze thema's?

Basis: kerkleden van kerk waarbij aandacht aan groene thema's wordt gegeven (n=552)

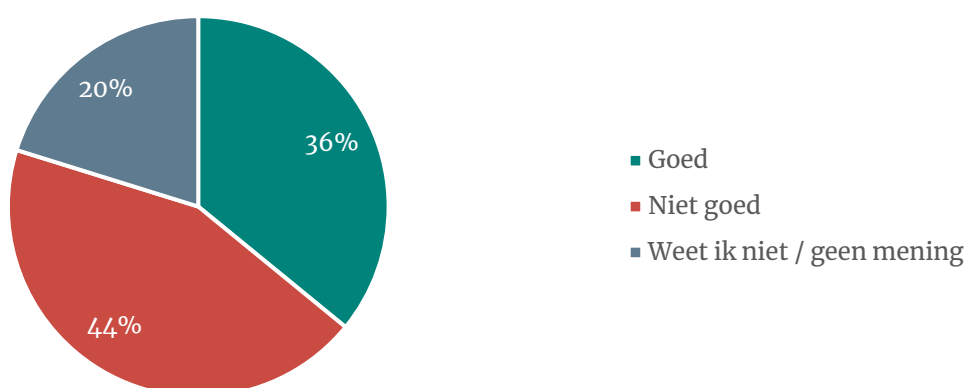

In 55 procent van de kerken waar aandacht wordt geschonken aan groene thema's wordt hier ook over geprekeet. In totaal wordt dus in circa 36 procent (65%*55%) van de kerken geprekeet over duurzaamheid, milieu en klimaat. Kerkgangers van deze kerken vinden vaker (22%) dat er meer hierover geprekeet moet worden dan minder (8%).

Kerkgangers van kerken waar **geen** aandacht wordt geschonken aan groene thema's vroegen wij wat zij hiervan vinden. Deze kerkgangers zijn hier verdeeld over: 36 procent vindt het een goede zaak dat er niet wordt gefocust op groene thema's terwijl 44 procent dit niet goed vindt.

Figuur 3.12: Er wordt in uw kerk geen aandacht gegeven aan thema's zoals duurzaamheid, milieu en klimaat. Wat vindt u daarvan?

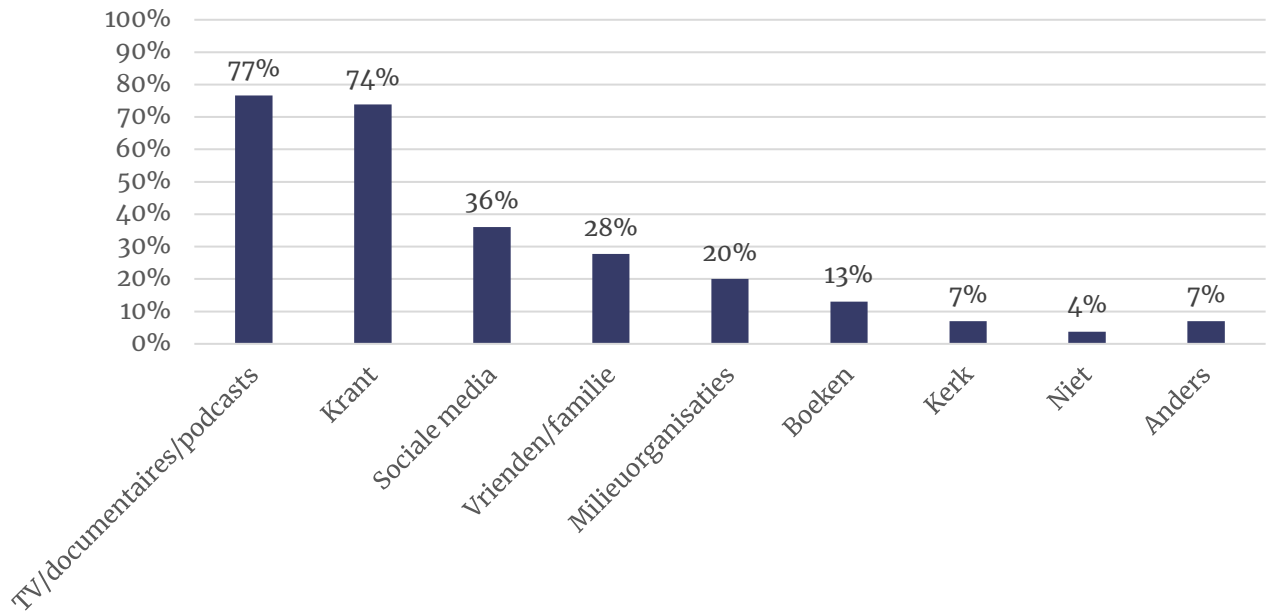
Basis: kerkleden van kerk waarbij geen aandacht aan groene thema's wordt gegeven (n=122)

3.5.2 Christen haalt informatie over groene thema's niet bij kerk vandaan

Christenen halen informatie over thema's als duurzaamheid, milieu en klimaat vooral uit TV/documentaires/podcasts en de krant. Zeven procent doet dit via de kerk.

Figuur 3.13: Waar haalt u informatie vandaan over thema's zoals duurzaamheid, milieu en klimaat? Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051)

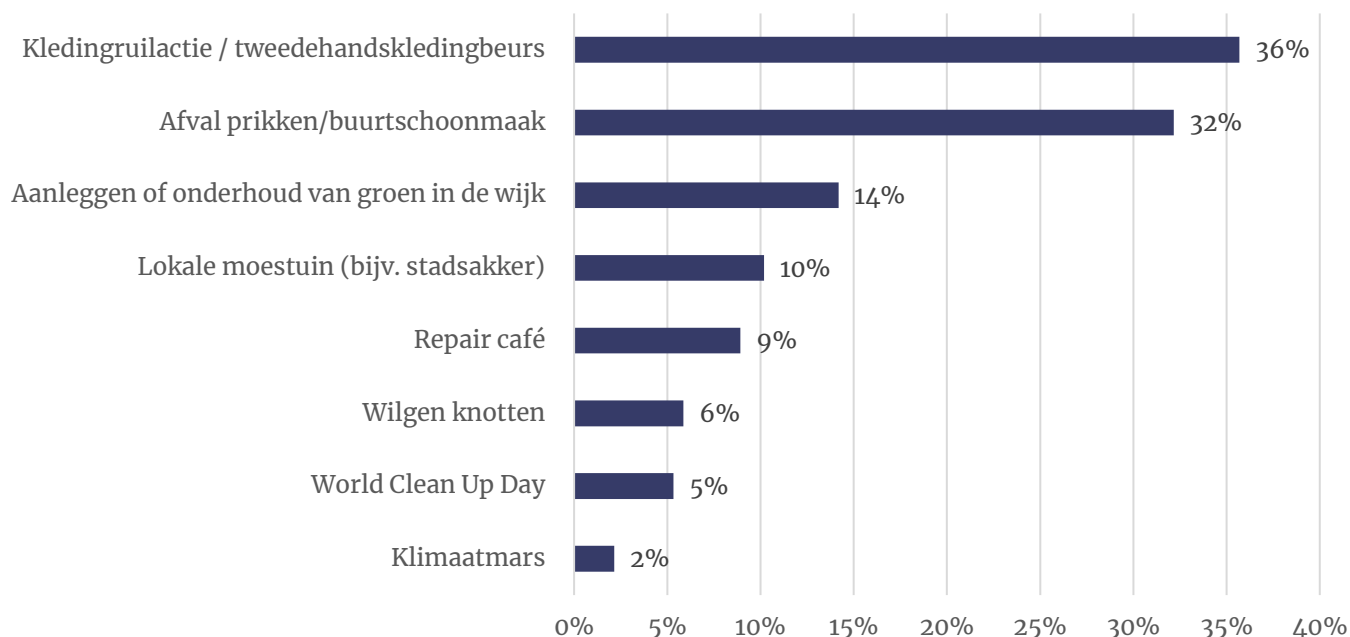

3.6 'Groene acties' zelden via kerk

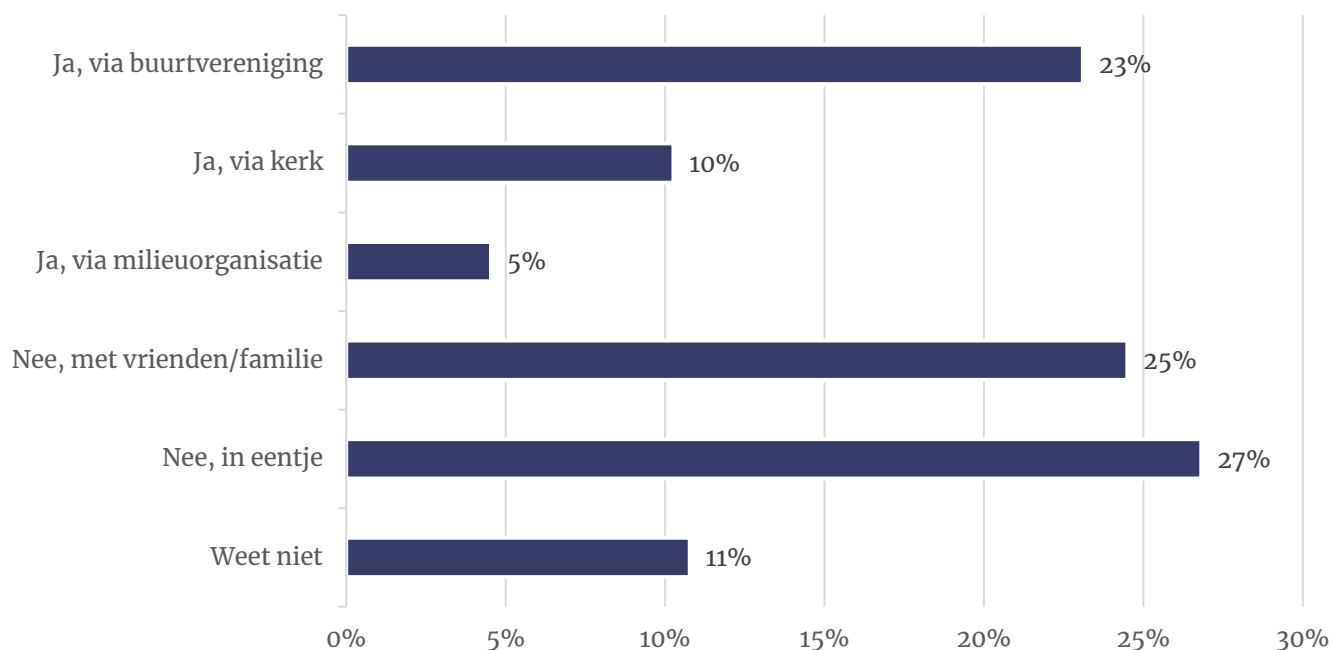
Ook 'groene acties' waar christenen aan meedoen worden zelden via de kerk opgezet. Tien procent is via de kerk opgezet. Veel vaker worden acties opgezet via een buurt- of bewonersvereniging (23%) of zit er überhaupt geen organisatie achter de activiteit.

Figuur 3.14: Kunt u aangeven of u wel eens op vrijwillige basis heeft deelgenomen aan de volgende 'groene' activiteiten?

Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051)

Figuur 3.15: Nam u deel aan deze activiteit via een organisatie? Zo ja, welke?

4 Politiek en duurzaamheid

4.1 Circa helft christenen kiest voor confessionele partij

Ongeveer de helft (46%) van de christelijke kiezers kiest voor een confessionele partij. Onder de algemene bevolking betreft dit slechts 10 procent.

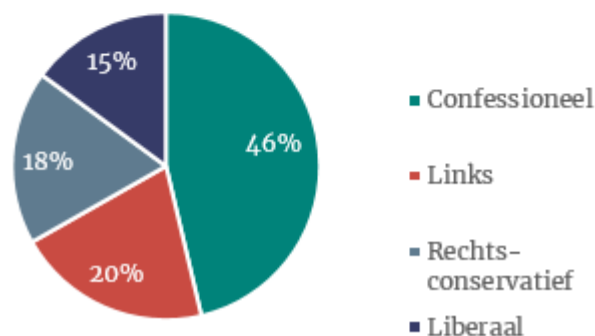
Tabel 4.1: Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?
Basis: christen met partijvoorkeur (n=795)

Partij	% Christelijke kiezers	% algemeen electoraat
CU	18	3
CDA	16	4
SGP	13	3
VVD	9	13
PvdA	8	7
PVV	7	12
BBB	7	9
GL	6	8
D66	4	8
SP	4	6
JA21	3	7
PvdD	3	7
Volt	2	3
FvD	2	3
50Plus	1	

Ongeveer de helft (46%) van de christelijke kiezers kiest voor een confessionele partij. De grootste groep (18%) kiest voor ChristenUnie terwijl CDA in de voorkeurspartij is van 16 procent van het christelijke electoraat. SGP volgt op de derde plek met 13 procent.

Het 'linkse blok' (hier vrij ruim gedefinieerd: PvdA, GroenLinks, SP, PvdD, DENK, BIJ1, 50Plus) zou een vijfde van de stemmen krijgen als er nu verkiezingen zouden zijn. De seculiere rechts-conservatieve (PVV, FvD, JA21, BBB en BvNL) partijen in totaal 18 procent. De drie liberale partijen (VVD, D66 en Volt) kunnen rekenen op slechts 15 procent.

Figuur 4.2: christelijke stem naar politieke stroming

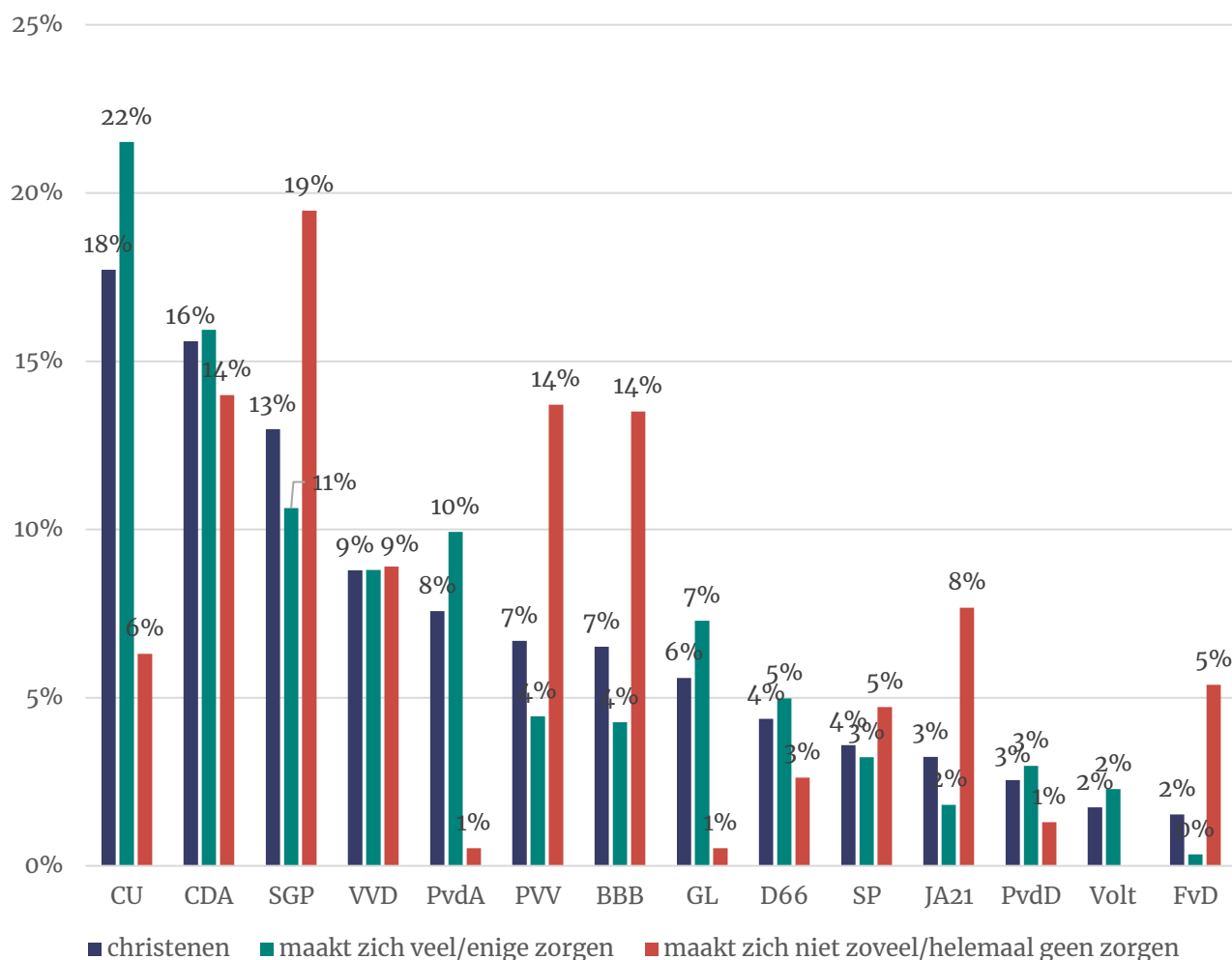
4.2 Klimaatbezorgde christen kiest vaak voor ChristenUnie

Onderstaande figuur illustreert de samenhang tussen stemkeuze en zorgen over het klimaat van de christelijke bevolking. Christenen die zich zorgen maken over klimaat stemmen vaak ChristenUnie (22%), terwijl SGP duidelijk minder in trek is onder deze groep (11%) en meer bij christenen die zich niet zoveel of helemaal geen zorgen maken over het klimaat. CDA scoort bij beide groepen ongeveer even goed (ca. 16%).

Klimaatbezorgde christenen stemmen niet vaak op de ‘groene’ partijen GroenLinks en Partij voor de Dieren. In totaal krijgen zij tien procent van de stemmen van de klimaatbezorgde christenen. Dat is beduidend minder dan onder het klimaatbezorgde deel van de algemene bevolking (21%).

Christenen die zich niet zoveel of geen zorgen maken over het klimaat stemmen naast SGP relatief vaak op rechts-conservatieve partijen zoals PVV (14%) en BBB (14%).

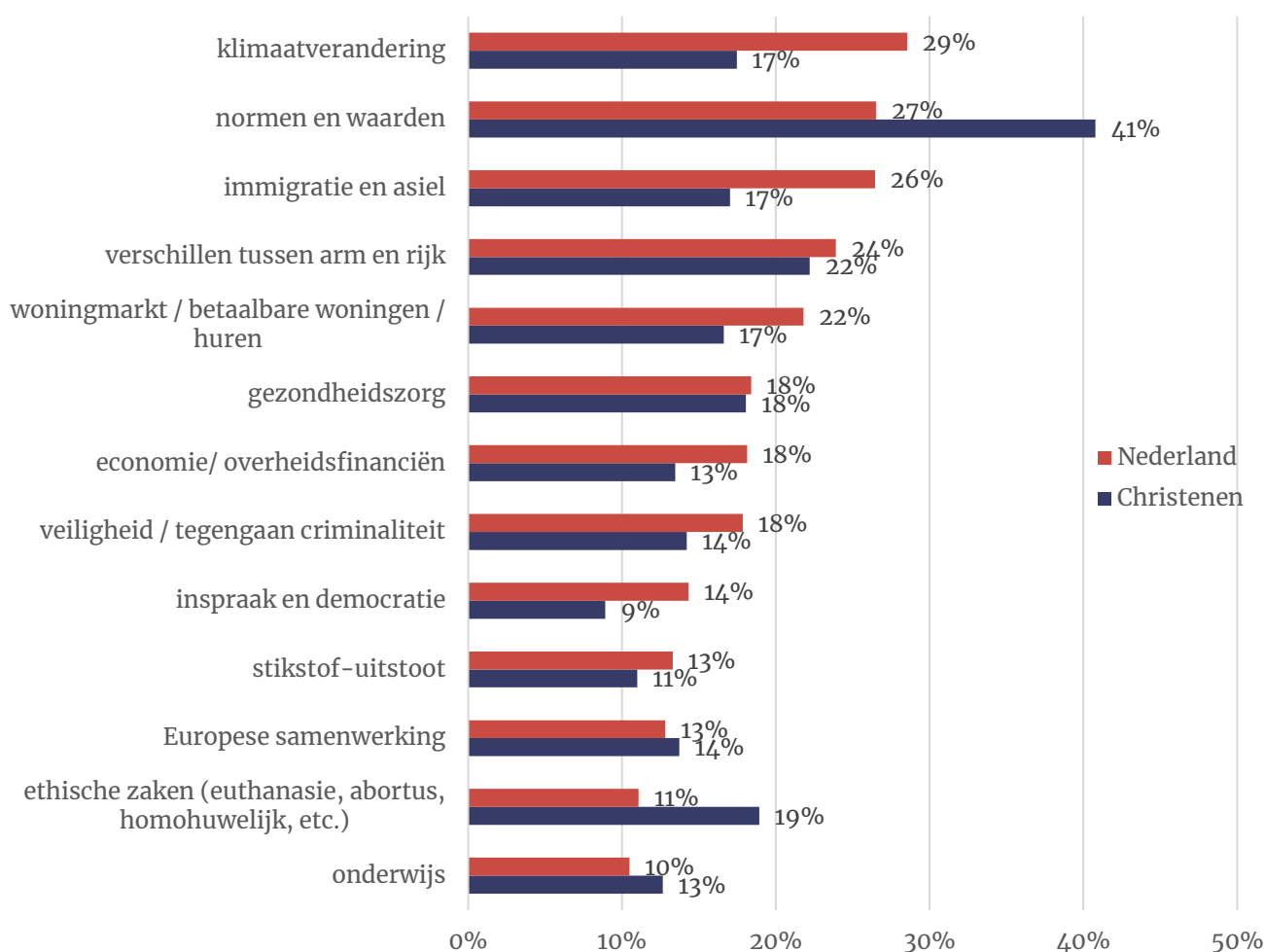
Figuur 4.3: Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?
Basis: christen met partijvoorkeur (n=795)

4.3 Stemkeuze christenen minder vaak bepaald door klimaatverandering

We legden respondenten twintig onderwerpen voor en vroegen hen vervolgens drie onderwerpen te kiezen die een belangrijke rol voor hun stemkeuze spelen. Door de algemene bevolking wordt klimaatverandering⁴ het vaakst genoemd van alle onderwerpen (29%). Christelijke Nederlanders noemen dit onderwerp (17%) duidelijk minder vaak. Voor christenen zijn onderwerpen als ‘normen en waarden’ (44%), ‘verschillen tussen arm en rijk’ (22%), ‘ethische zaken’ (19%) en ‘gezondheidszorg’ (18%) vaker belangrijk.

Figuur 4.4: Welke van de volgende onderwerpen spelen de belangrijkste rol in uw keuze voor deze partij? Alleen laten zien als minstens 10% van de algemene bevolking dit onderwerp noemt. Basis: christen met partijvoorkeur (n=795)

⁴ Dit is waarschijnlijk een lichte overschatting omdat deze vraag tegen het einde van de vragenlijst werd gesteld. Op dat moment hadden respondenten al tien minuten vragen beantwoord over dit onderwerp waardoor ze eerder geneigd zijn dit onderwerp aan te vinken. Normaliter vinkt circa een kwart van de bevolking ‘klimaatverandering’ aan.

CU-kiezer maakt zich zorgen maar baseert stemkeuze niet op klimaatverandering

We zagen in figuur 4.3 dat de ChristenUnie onder klimaatbezorgde christenen veruit de meest populaire partij is. Het is echter niet zo dat (christelijke) CU-kiezers voor deze partij kiezen vanwege hun standpunten op het thema klimaatverandering. Van deze groep geeft 17 procent aan CU te stemmen vanwege dit thema. De onderwerpen normen en waarden (67%), ethische zaken (33%), religieuze zaken (33%), verschillen tussen arm en rijk (30%) spelen voor meer CU-kiezers een belangrijke rol.

Voor christelijke CDA- (4%) en SGP-kiezers (2%) speelt klimaatverandering nog minder vaak een belangrijke rol.

Christen voor wie klimaatverandering belangrijke rol speelt stemt vaker GroenLinks dan CU

Voor de overgrote meerderheid (83%) van de christenen speelt klimaatverandering geen belangrijke rol in hun stemkeuze. Onderstaande tabel laat zien dat christenen voor wie klimaatverandering wél een grote rol speelt vaker voor GroenLinks (26%) kiezen dan ChristenUnie (16%). De steun voor GroenLinks komt overeen met het percentage van de algemene bevolking voor wie klimaatverandering een grote rol speelt.

Tabel 4.5: Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?

Basis: kiezers voor wie klimaatverandering grote rol speelt bij stemkeuze

	Christenen	Algemene bevolking
GroenLinks	26%	27%
ChristenUnie	16%	1%
D66	10%	17%
PvdA	9%	10%
Partij voor de Dieren	9%	18%
CDA	3%	0%
SGP	1%	0%

5 Verdiepende analyses

In dit hoofdstuk komen enkele analyses aan bod om het verband tussen het christelijk geloof en duurzame opvattingen en gedragingen verder uit te diepen.

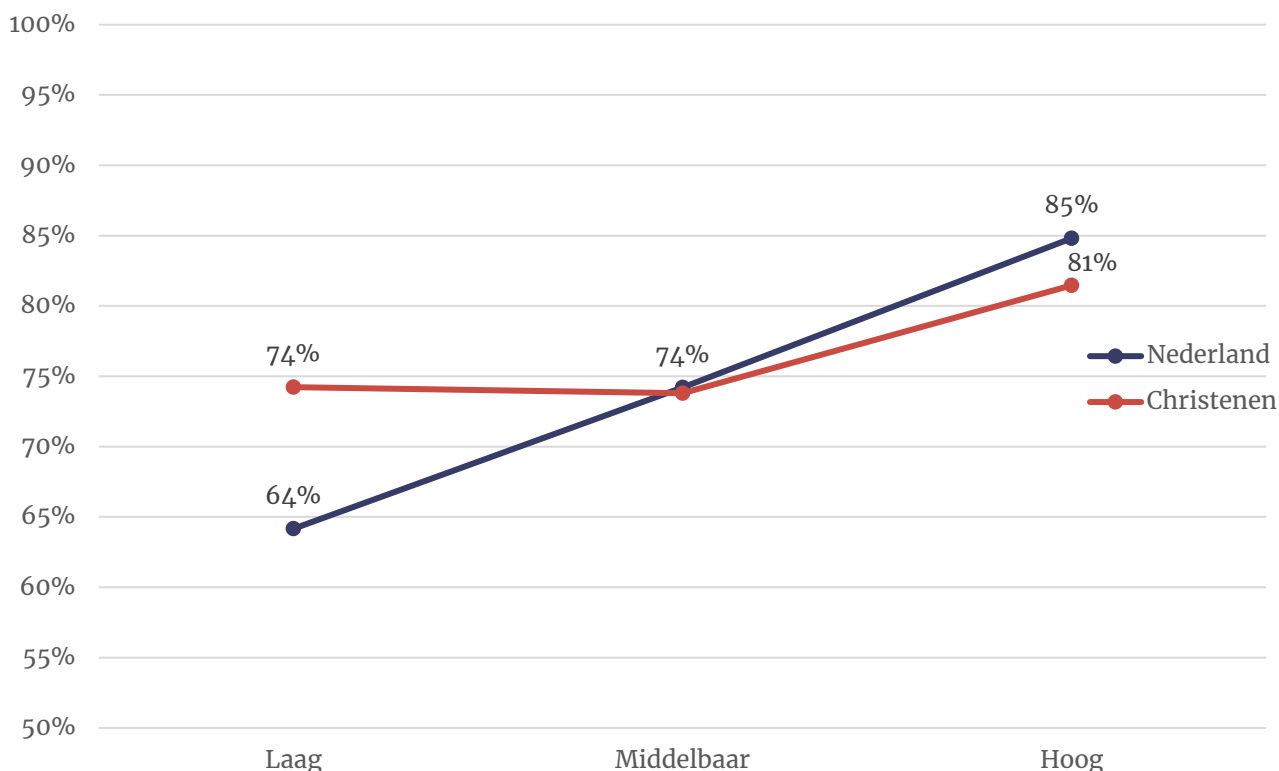
5.1 Geloof verzwakt verband tussen opleidingsniveau en klimaatzorgen

Er bestaat een positief verband tussen opleidingsniveau en zorgen over klimaat. Met andere woorden: hoe hoger iemand is opgeleid, hoe groter de kans dat hij of zij zich zorgen maakt om het klimaat. Uit figuur 5.1 blijkt dat 64 procent van de bevolking met een lage opleiding zich zorgen maakt. Onder hoogopgeleide Nederlanders is dit beduidend hoger: 85 procent maakt zich zorgen.

Opvallend is dat dit effect beduidend zwakker is onder christelijke Nederlanders. Hoogopgeleide christenen zijn slechts een beetje meer bezorgd dan laag opgeleide christenen (81 om 74%).

Figuur 5.1: In hoeverre maakt u zich zorgen over de uitstoot van broeikasgassen (onder andere CO₂), klimaatverandering en de effecten daarvan voor het milieu?

Laten zien: percentage dat zich veel of enige zorgen maakt over klimaat (naar opleidingsniveau).
Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051) en gehele algemene steekproef (n=995)

5.2 Christenen met klimaatvrees vinden hoop in geloof

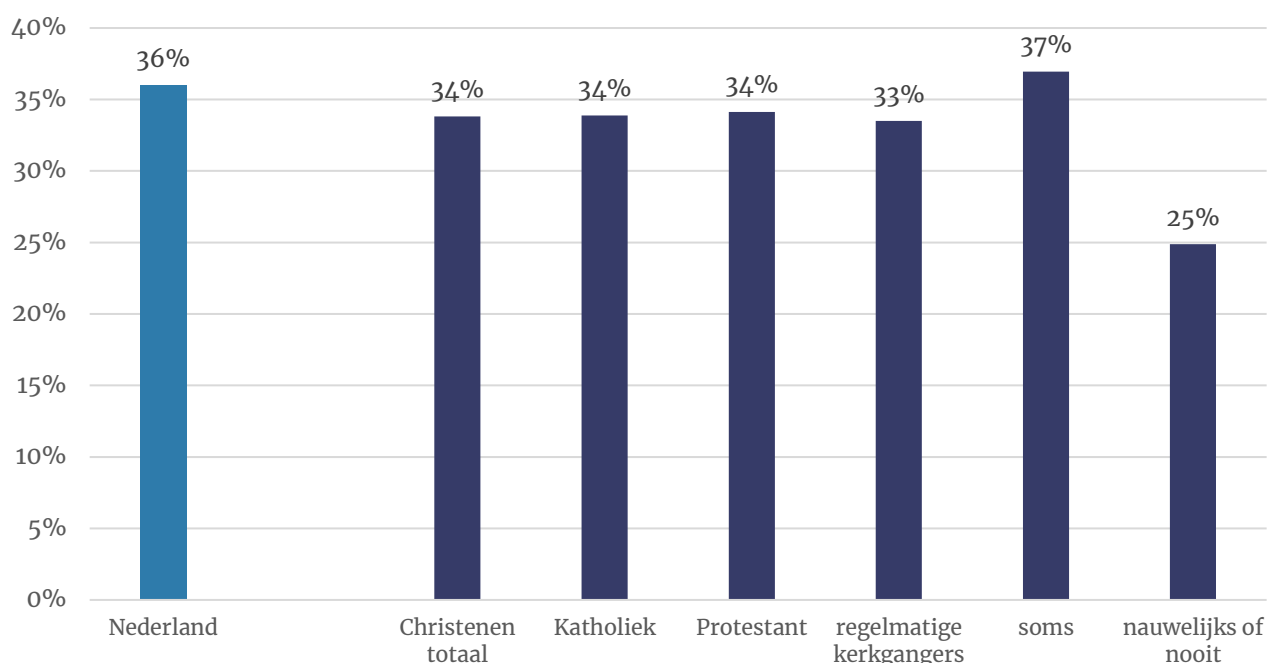
Christenen zijn niet minder angstig over de toekomst van de planeet dan de algemene bevolking. Als we deze stelling (als ik aan de toekomst van de planeet denk word ik angstig) uitsplitsen, zien we dat protestanten en katholieken hier ook niet verschillend over denken. Een derde (34%) van beide religieuze groepen zijn het eens met de stelling. Ook regelmatige kerkgangers en christenen die soms naar de kerk gaan verschillen niet van elkaar. De enige groep die beduidend minder angstig is, zijn christenen die nauwelijks of nooit naar de kerk gaan (25% is angstig).

Aan christenen vroegen we of hun geloof hun helpt om hoopvol te blijven (“Als ik nadenk over klimaatverandering dan helpt mijn geloof om hoopvol te blijven”). Van degenen die angstig zijn beaamt de helft dit. Slechts 19 procent zegt van niet.

Een voorzichtige conclusie is daarom dat het christelijk geloof er niet voor zorgt dat men minder bang is voor klimaatverandering maar wel een handvat biedt om met deze angst om te gaan.

Figuur 5.2: Als ik aan de toekomst van de planeet denk word ik angstig

Basis: gehele christelijke steekproef (n=1.051) en gehele algemene steekproef (995)

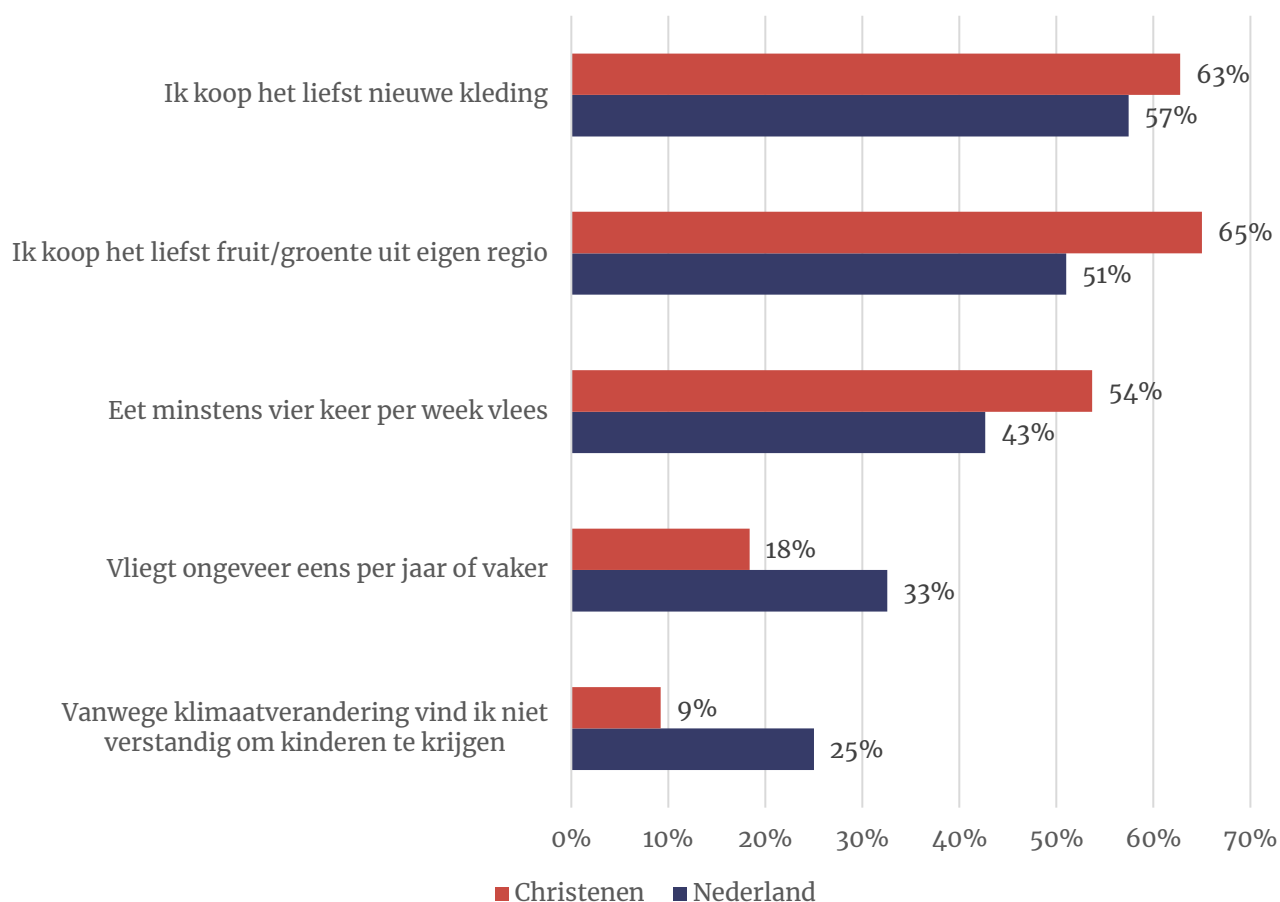
5.3 Christenen vullen 'sober leven' anders in dan algemene bevolking

Uit paragraaf 1.4 bleek dat christenen 'sober leven' vaker als een belangrijke deugd zien dan de algehele bevolking. De vraag is echter of beide groepen hetzelfde verstaan onder 'soberheid'. Onderstaande figuur laat verschillen zien in het gedrag tussen christenen die soberheid belangrijk vinden en de algemene bevolking die deze mening ook is toegedaan.

Een opvallend verschil is dat een kwart van de 'sobere' Nederlanders aangeven het niet verstandig vinden om kinderen te krijgen vanwege klimaatverandering, terwijl dit bij sobere christenen (9%) nauwelijks speelt. Opnieuw zien we eveneens dat christenen meer vlees eten, liever fruit en groente uit eigen regio kopen en minder vaak vliegen.

Figuur 5.3: % eens met onderstaande stellingen.

Basis: christenen (n=394) en algemene bevolking (n=255) die sober leven als belangrijke deugd zien.

6 Onderzoeksverantwoording

In totaal namen 2.046 Nederlanders deel aan dit onderzoek. Zij werden opgesplitst in twee steekproeven.

De eerste steekproef bestaat uit christelijke Nederlanders (n=1.051). In dit onderzoek zijn dat mensen die zichzelf beschouwen als *actieve christenen*. Dit betekent niet dat zij ook lid van zijn van een kerkgenootschap. Vijftien procent van de christelijke respondenten is dat niet. Op de kenmerken geslacht, leeftijd en opleidingsniveau is deze steekproef representatief voor de christelijk Nederlandse bevolking.

De tweede steekproef is een representatieve steekproef van de gehele Nederlandse bevolking (n=995). Voor deze groep is de data gewogen op geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, regio en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2021. Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen - en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). Sinds april 2019 werkt het I&O Research Panel met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.comtoeged of een donatie aan een goed doel.

I&O Research

I&O Research is het grootste onderzoeksbureau voor overheid en non-profit (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA, 2019). Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Wij werken voor overheids- en non-profitorganisaties. I&O Research heeft vestigingen in Amsterdam en Enschede.

I&O Research is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. I&O Research is ISO 9001-, ISO 20252- en ISO 27001-gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 20252

Contactgegevens

I&O Research Enschede

Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede
053 - 200 52 00
KVK-nummer 08198802
info@ioresearch.nl
www.ioresearch.nl

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
020 - 308 48 00
info@ioresearch.nl
www.ioresearch.nl